

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Práce s pohádkou v mateřské škole

Vypracovala: Šárka Maxerová

Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 19. června 2022

Šárka Maxerová v. r.

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Evě Svobodové za odborné vedení mé bakalářské práce, cenné rady a vstřícnost. Dále děkuji mateřské škole, která mi umožnila realizaci projektu pro praktickou část bakalářské práce. Srdečně děkuji mé rodině za veškerou pomoc a podporu během studia.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá tématem využití pohádky pro rozvoj dětí v mateřské škole. Práce si klade za cíl prokázat a prakticky ověřit, že pohádka nese potenciál vzdělávat děti ve všech vzdělávacích oblastech uvedených v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Teoretická část práce se věnuje definici pohádky, lidové pohádce, jejím žánrovým variantám, nahlíží do světa dítěte v souvislosti s pohádkou, věnuje se řešení problémů pomocí pohádky, nahlíží na pohádku „Červená karkulka“ z hlediska psychologie a zaměřuje se na vyprávění a předčítání pohádek v mateřské škole. Nahlíží také na dítě předškolního věku, popisuje jeho motorický, kognitivní, emoční a sociální vývoj. Praktická část práce předkládá navržený projekt „Červená karkulka“, popisující činnosti související s pohádkou. Projekt je realizován v prostředí mateřské školy a směřuje k rozvoji klíčových kompetencí stanovených Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Evaluace upozorňuje na možná úskalí projektu.

Klíčová slova:

Pohádka; Červená karkulka; dítě předškolního věku; projekt

Abstract

The Bachelor thesis focuses on the use of fairy tales as a tool in the development of kindergarten children. The aim of the thesis is to demonstrate and verify in practice that fairy tales have a potential to educate children in all educational areas listed in the Framework Educational Programme for Preschool Education. The theoretical part of the work defines the term fairy tale, folk tale and its genre variants, looks at the child's world and its connection to fairy tales, investigates the possibilities of solving problems with the help of fairy tales, looks into the story of „Little Red Riding Hood” in terms of psychology, and focuses on storytelling and reading fairy tales in kindergartens. It also analyses preschool children and describes their motor, cognitive, emotional, and social development. The practical part introduces the proposed project „Little Red Riding Hood” which describes activities related to the fairy tale. The project is implemented in a kindergarten environment and aims to help develop key competencies established in the Framework Educational Programme for Preschool Education. The evaluation draws attention to possible issues of the project.

Key Words:

Fairy tale; Little Red Riding Hood; preschool child; project

Obsah

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	9
1 POHÁDKA	9
1.1 Definice pohádky.....	9
1.2 Lidová pohádka.....	9
1.3 Žánrové varianty lidové pohádky.....	10
1.3.1 Kouzelná pohádka.....	10
1.3.2 Zvířecí pohádka.....	12
1.3.3 Novelistická pohádka.....	13
1.3.4 Legendární pohádka.....	14
1.3.5 Kumulativní pohádka.....	14
1.4 Svět dítěte a pohádka.....	15
1.5 Význam pohádek pro vývoj dítěte.....	16
1.6 Pohádka aneb první setkání se zlem ve světě.....	18
1.7 Pohádkou k řešení problémů.....	20
1.8 Vyprávění a předčítání pohádek v mateřské škole.....	21
1.9 Červená karkulka.....	24
2 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	27
2.1 Motorický vývoj dítěte předškolního věku.....	28
2.2 Kognitivní vývoj dítěte předškolního věku.....	29
2.3 Emoční a sociální vývoj dítěte předškolního věku.....	32
PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
3 PROJEKT „ČERVENÁ KARKULKA“	37
3.1 Cíl práce.....	38
3.2 Metodika.....	38
3.3 Charakteristika mateřské školy.....	38
3.4 Dílčí vzdělávací cíle projektu.....	39
3.5 Realizace projektu.....	40
3.6 Evaluace projektu.....	62
3.7 Diskuze a závěrečné shrnutí.....	66

ZÁVĚR.....	68
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	69
SEZNAM PŘÍLOH.....	73

ÚVOD

Pohádka je pro mou bakalářskou práci klíčovým slovem. S pohádkami se setkávám celý život. Doprovázely mé dětství, v němž jsem je ráda od rodičů a prarodičů poslouchala. K jejich kouzlu jsem se vrátila v rodičovské roli, když jsem je vyprávěla a předčítala svému synovi. Provázejí i mé studium a pedagogickou praxi. Ráda je používám pro vzdělávání dětí v mateřské škole.

Proto jsem pro bakalářskou práci zvolila téma „Práce s pohádkou v mateřské škole“, jež se zabývá tématem využití pohádky pro rozvoj dětí v mateřské škole. Práce si klade za cíl prokázat a prakticky ověřit, že pohádka nese potenciál vzdělávat děti ve všech vzdělávacích oblastech uvedených v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

K volbě tématu mě podpořila i slova Svobodové a Švejdrové (2011), když říkají, že klasická pohádka se zdá být vhodnou možností pro hodnotné vzdělávání dětí předškolního věku. Dítě pomocí pohádky může získat nové znalosti, dovednosti, postoje a učit se samostatně vyjednávat, řešit problémy a pohádkoví hrdinové mu jsou pozitivním vzorem do života.

Teoretická část práce se věnuje pohádce, její definici, lidové pohádce, jejím žánrovým variantám, nahlíží do světa dítěte v souvislosti s pohádkou, věnuje se řešení problémů pomocí pohádky, nahlíží na pohádku „Červená karkulka“ z hlediska psychologie a zaměřuje se na vyprávění a předčítání pohádek v mateřské škole. Nahlíží také na dítě předškolního věku, popisuje jeho motorický, kognitivní, emoční a sociální vývoj.

Praktická část práce předkládá navržený projekt „Červená karkulka“, popisující činnosti související s pohádkou. Projekt byl realizován v prostředí mateřské školy a směřoval k rozvoji klíčových kompetencí stanovených Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Evaluace upozorňuje na možná úskalí projektu.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1 POHÁDKA

„Není krásnějších pohádek než ty, které píše život sám.“

Hans Christian Andersen

1.1 Definice pohádky

„Nejstarší teorie pohádky je Platónova: že pohádky jsou povídačky chův“ (Čapek, 1984, s. 96).

Černoušek (2019, s. 8) vnímá pohádku jako „útvár uměleckého slova a byla složena k vyprávění, k tomu, aby obraznost slova vyvolávala skryté obrazy imaginace dřímající v dětské psychice, v mysli posluchače“.

Pohádka je podle Beneše (1990) povídka, která se vypráví pro zábavu ve vrstvě lidu a má speciální skladbu.

Tolkien (1992) poukazuje na nemožnost přesného uchopení pohádky a uvádí, že definice pohádky nezávisí na žádné definici elfů či fairies nebo historickém svědectví o nich, nýbrž na charakteru říše pohádek. Nepokouší se ji definovat, ani přímo popisovat, neboť říši pohádek nelze zachytit ve spleti slov. Je nepostřehnutelná a nepopsatelná.

1.2 Lidová pohádka

Lidové pohádky, které podle Tomana (1992) zpočátku náležely dospělému publiku, „patří k jevům lidové kultury a slovesnosti, které mají výrazné nadnárodní znaky“ (Sirovátka, 1998, s. 32).

Základem lidové pohádky je imaginární příběh, jehož dění, prostředí a postavy jsou nereálné. Odráží se v něm tvůrčovy představy, znalosti a myšlenky. Důležitou úlohu v lidové pohádce hrají protikladné postavy, dobré a zlé. Charakter postav je znatelný

v jejich vystupování a činech. Pohádkovým hrdinům pomáhají nadpřirozené bytosti, kouzla a kouzelné předměty. Pohádku charakterizuje neurčitý čas, místo a ustálené obraty, vítězství dobra nad zlem, magická čísla a „triáda“ (Toman, 1992).

1.3 Žánrové varianty lidové pohádky

Lidovou pohádku rozlišuje Toman (1992) na základě soudobé folkloristiky i teorie literatury pro děti a mládež na pohádku kouzelnou, zvířecí a novelistickou. Rozlišení vnímá jako následek rozličných povah hrdinů pohádky a dějů.

Chaloupka (1989) však pokládá tato dělení za přibližná, neboť téměř všechny pohádky obsahují znaky několika uvedených typů.

Podle Proppa (2008) je pohádka natolik rozmanitá, že ji nelze probádat v celém jejím rozsahu naráz. Materiál je zapotřebí rozčlenit na části, provést jeho klasifikaci a především nejdříve „opracovat“. Ovšem řada badatelů začíná klasifikací a do materiálu ji vnáší z vnější strany.

1.3.1 Kouzelná pohádka

Kouzelná pohádka patří k nejpočetnějším. Ve své podstatě pro ni platí charakteristika pohádky lidové (Toman, 1992).

Její jméno určil výskyt kouzel a nadpřirozených bytostí. Dějem se dostává do světa, kde žijí králové, princezny a princové. Vyskytují se zde hrady a smyšlené krajiny. Běžným námětem je cesta do kouzelného světa. V těchto pohádkách vystupuje mužský hrdina, avšak ženská hrdinka není výjimkou. Je plná mezních situací života, má poměrně složitou stavbu (Richter, 2004).

Beneš (1990) říká, že kouzelná pohádka se vyznačuje svou nepravděpodobností. Hlavními postavami jsou často i děti. Pohádky mají ustálenou kompozici, která se projevuje formulovitostí, dekorativností a symetrií. V dějové kompozici je zobrazeno jednání postav, které literární vědec V. J. Propp pojmenoval jako funkce.

Propp (2008) uvádí, že sled osob, které v pohádce vystupují, si stanovuje pohádka. Děj pohádky nastává počátečním stavem, který udá hrdinu pohádky. Poté postupují další funkce osob, které v pohádce jednají:

- opuštění domova jedním členem, který se vydává na cestu za něčím
- zákaz, příkaz, návrh hrdinovi
- porušení zákazu, vstupuje nepřítel
- vyzvídání ze strany nepřítele
- nepřítel získává informace
- klamání, nepřítel mění podobu
- nepřítel získává pomoc od oběti
- nepřítel dělá škodu, loupí, ubližuje, rozkazuje
- člen rodiny má něčeho nedostatek
- škoda je řečena, hrdina vchází do pohádky
- hledač zahajuje protiakci, případně s ní souhlasí
- hrdina odchází z domova
- hrdina prochází zkouškou
- hrdinova reakce
- hrdina je vybaven prostředkem, který je kouzelný
- hrdina se dostává k předmětu, jenž je hledán
- boj nepřítele a hrdiny
- označení hrdiny
- porážka nepřítele
- prvotní neštěstí je odstraněno
- hrdina je sledován
- hrdina vymýšlí záchranu před sledováním
- hrdina je neodhalen a jde domů či jinam
- falešný hrdina má nepř slušné požadavky
- zadání úkolu hrdinovi
- provedení úkolu
- označení hrdiny
- odhalení nepřítele

- hrdinovi je dána nová tvář
- potrestání nepřítele
- svatba hrdiny

Kouzelnou pohádku popisuje Šmahelová (1989) jako vyprávění, v němž se dané funkce střídají, v některém vyprávění mohou jisté funkce chybět, případně se opakovat.

Z pohádky kouzelné vzešla podle Tomana (1992) démonická pohádka, v jejímž dramatickém ději a motivu jednájí nadpřirozené bytosti.

1.3.2 Zvířecí pohádka

Zvířecí pohádka je podle Genčiové (1984) řazena k nejstarším a lze ji rozdělit na:

- Vlastní zvířecí pohádku, v níž zvířata mluví, ač jinak nesou vlastnosti shodné s přírodou. Zvířecí svět je pro děti půvabný a probouzí v nich zájem. Mimo zvířat v pohádkách vystupují oživé věci, vyskytující se v okolí dítěte.
- Pohádky, ve kterých vystupují mluvící zvířata pomáhající lidem a ovládající kouzla. Následně přešly v pohádky kouzelné.
- Pohádky, v nichž vlastnosti lidí, jejich vztahy a činy ztvárňují zvířata.

Jednodušší z těchto pohádek náležely patrně dětem, neboť mají prostou fabuli a vystupuje v nich méně postav (Richter, 2004).

Podle Tomana (1992) zde jako hlavní hrdinové vystupují personifikovaná zvířata, která jednájí a rozhodují. Přebírají kladné a záporné lidské vlastnosti, přibližují se zvířecím postavám, které vystupují v bajkách.

Shodně se vyjadřuje Beneš (1990) a uvádí, že zvířata, která mluví, ztvárňují v pohádce hlavní postavy a jsou si protikladem. Mnohdy se v pohádce vyskytuje lživá rada, přičemž častěji vítězství slaví chytřejší, ač slabší hrdina. Nejčastěji vystupujícími zvířaty jsou zvířata domácí nebo taková, která jsou označována za škodná. Pohádky mají jednoduchou kompozici s výrazně didaktickým, humorným dějem.

Z pohádky zvířecí se postupem času vyčlenila pohádka pěstounská a didaktická, v níž mimo zvířat vystupují i děti. Vyzdvihuje mravoučný záměr, vede k odpovědnosti a pořádku. Pohádka na dětském představiteli ukazuje, jak je za provinění pokárán a

v závěru se napraví. Dané lze vidět v pohádce „Červená karkulka“. Trest za neposlušnost nebyl didakticky zjednodušeným významem těchto pohádek. Nepochybně se v nich skrývaly významy hlubší, díky nimž by se dítě naučilo jednat samostatně, rozeznalo nebezpečí a pomocí vlastního rozumu se mu ubránilo, ovládalo nerozumné pohnutky a připravilo se na život (Genčiová, 1984).

1.3.3 Novelistická pohádka

Novelistická pohádka je mnohdy označována jako realistická či pohádka ze života. Svým vznikem je spojována s renesančním obdobím. Již existující pohádky tohoto typu však byly renesancí pouze oživeny a zpestřeny (Otčenášek, 2012).

Podle Tomana (1992) je svou kompozicí více povídkou, kterou řadí k vývojově nejmladším. S minimem nadpřirozených jevů nahlíží novelistická pohádka do reálného světa. Hlavními hrdiny jsou lidé z venkova, chytří, upřímní a mravně čistí. Jako jejich záporné protějšky vystupují lidé z panské vrstvy. Dobro zde vítězí nad zlem.

Novelistické pohádky popisuje Beneš (1990) ve většině případů jako veselé, které přináší zábavu, mají didaktický smysl pro spravedlnost a vyznačují se jednoduchostí kompozice. Neobsahují fantastičnost a kouzla. Protivníci jsou v pohádkách reálnými hrdiny poraženi. Vlastnostmi hlavních hrdinů je chytrost nebo hloupost, mohou být bohatí i chudí.

V novelistické pohádce poukazuje Richter (2004) na zábavnost a napětí s řadou zvrátů.

Novelistická pohádka podle Genčiové (1984) od čtenáře očekává zkušenosti s životem, tudíž náleží starším dětem. Pohádka žertovná (anekdotická) v ní představuje uznávaný okruh, jehož základem je posměch lidské nerozumnosti. Pověrečná povídka, která je v dětské četbě méně častá, je plná nadpřirozených bytostí. Původně se z ní těšili lidé dospělí, kteří uplatňovali děsivé a humorné náměty.

Beneš (1990) dodává, že nemalé množství pohádek, které jsou o čertech, jsou vymezenou skupinou novelistických pohádek.

1.3.4 Legendární pohádka

Legendární pohádka, ve které se odráží křesťanství a náboženské tradice, je řazena k mladší vrstvě pohádek. K tomuto druhu pohádky, jehož smyšlenka je zábavná a děj prostý, patří například pohádka Boženy Němcové „O pánubohu“ (Richter, 2004).

Bůh, bohové, svatí či člověk, který s nimi přichází do styku, je v legendární pohádce hlavním hrdinou. Jeho soky jsou pekelné mocnosti, spolupracující například s čerty a padlými anděly. Smrt nebo Bída se vyskytuje jako sok pouze ojediněle. Hlavní hrdinové putují po světě, jenž je jimi kontrolován, upravován a dotvářen. Mezi všemi pohádkami jsou nejvíce morální, vyzdvihují křesťanské hodnoty, poukazují na tresty za porušení pravidel, ale i případné odměny za žití s jejich pochopením. Náboženské knihy jsou klíčovým zdrojem těchto pohádek, které jsou spíše kratší, bez napínavé osnovy a téměř bez humoru (Otčenášek, 2012).

Beneš (1990) dodává, že legendární pohádka je většinou humorného rázu a mnoho se jich nevyskytuje. Zábavným vyprávěním a jasnými ukázkami dokáže poučovat.

1.3.5 Kumulativní pohádka

Kumulativní pohádky jsou podle Beneše (1990) málo probádanou skupinou. Kompozici pohádek popisuje jako řetězovitou, bez specifického děje. Jsou monoepizodické, nepravděpodobné, bez kouzelných složek, jejich děj je v úvodu neočekávaný a následně se dynamicky rozvíjí. Často jsou veselé a humorné, včetně jmen postav. Hlavní hrdinové, jimiž jsou zvířata a lidé, nesou svá jména podle svých vlastností nebo jména nemají. Svou přízeň nacházejí kumulativní pohádky u menších dětí, které hromaděný děj zajímá a zároveň jim skýtají zábavu a didaktičnost.

Skladba kumulativní pohádky je mimořádně jednoduchá. Expozice se skládá z podružné příhody či situace, které nejsou brány jako zápleтка. Následná kumulace je nevídaně pestrá. Události nebo složky, které se opakují, dokud se takto stvořený řetězec neukončí, jsou hlavní tvůrčí myšlenkou tohoto druhu pohádky. Tvoří ji také různé styly přičleňování, narůstání či hromadění. Těmi dochází k humorným kalamitním dopadům. Jsou smyslem a významem kumulativní pohádky. Děj se rozvíjí z vnějšku, neplánovaně a nečekaně. Kumulativní pohádky lze rozdělit do dvou typů.

Pro formulový typ jsou charakteristické články, které se opakují. V jednom případě se články přidávají, v druhém se u připojení dalšího všechny předešlé opakují. Velice krátké věty jsou jednoho typu. Podstatná jsou zajímavá slova, rýmy i verše, ke kterým se kloní. Objevují se ale i odvážné novotvary. Mohou mít písňový a veršovaný tvar. V epickém typu se opakují shodné epické články, ovšem každý z nich se utváří skladebně samostatně a rozdílně. K jejich vyprávění se přistupuje způsobem epicky klidným. Literatura, jež se pohádkou kumulativně zabývá, je vskutku bohatá. Pro děti, které milují živá, pestrá, nápaditá slova, jsou tyto pohádky oblíbenou zábavou. Příkladem je pohádka „O koblížkovi“ nebo „O veliké řepě“ (Propp, 2008).

1.4 Svět dítěte a pohádka

„Estetické hodnoty pohádky jsou prajednoduché,
a proto jsou tak účinné a tůňovitě prohloubené.“

Václav Příhoda

Svět dítěte, jak uvádí Čačka (1999), je se světem pohádek propojen mnoha vazbami, které se prolínají a vzájemně ovlivňují. Pohádka vnáší do světa dítěte obohacení v citové, rozumové a mravní rovině, fantazii i představivosti. Svou pestrostí předkládá svět jednoznačných a srozumitelných dějů.

Podle Čačky (1999):

Pohádka vytváří svět, v němž podobně jako ve hře hraje roli známé dětské „jako“, ono „mrknutí oka“, jímž si dáváme najevo, že to všechno, co nám pohádka sděluje, bereme nadmíru vážně, současně však pociťujeme a stále jistě víme, že se ocitáme ve světě fikce, výmyslu, představivosti, fantazie, že jsou nám nabízeny impulzy „pohádkově“ si představovat, vymýšlet si a „pohádkově“ si hrát (s. 229).

Moc pohádky je zázračná a přitažlivá. Odpovídá na psychické potřeby dítěte. Lidovou pohádkou je dítěti poskytnuta zábava a napětí, probouzena a stimulována jeho zvědavost, rozvíjena inteligence a poznávací schopnosti. Dětská představivost i imaginace je jí mocně podněcována. Její význam není pouze výchovný, vzdělávací, poznávací, nýbrž i terapeutický. Dítě často prožívá emocionální bouře, slasti i úzkosti, afektivní síly napětí i uvolnění, do čehož mu pohádka vnáší řád a je jakýmsi vodítkem,

jakým způsobem se v citových problémech orientovat. Nejdůležitější ovšem je, že jejím prostřednictvím dítě vidí svět optimisticky. Vzhledem k duševnímu rozvoji dítěte je její zákonitý šťastný konec mimořádně důležitý. Svět, jemuž se dítě snaží porozumět, by bez něho vyhlíželo zamračeně. Poskytuje dítěti poznatky etického charakteru a mravních rozměrů lidského života. Je specifickým druhem vzdělávání, jež se zaměřuje na to, aby dítě postupně vkročilo do problémů lidského života, aby v obrazném vyjádření postřehlo, jakým způsobem řešit problémy, které ho mohou v životě potkat. Ať jde o problém mezilidský, intrapsychický či problém lidského bytí. S jakýmkoli takovým problémem je dítě během svého vývoje konfrontováno. Na časté otázky typu „Proč?“ předává pohádka dítěti soustavu informací. To pochopí nevyhnutelnost problémů v lidském životě. Je pro něj potřebné, aby bylo s krizovými problémy seznámeno ve skutečně zřetelných tvarech, což mu pohádka zabezpečí. V té jsou zcela jasně dány pozice dobra a zla, jimž dítě rozumí. Pomocí pohádkových hrdinů, s nimiž se ztotožňuje, vnímá morální hodnoty (Černoušek, 2019).

Podle Bettelheima (2017) se postavy dobré i zlé vyskytují jak v pohádkách, tak i v životě. Dítě přitahuje svými činy hrdina pohádky, identifikuje se s ním spontánně, prožívá nejen jeho strasti a zkoušky, ale i úspěch, když mravnost vítězí. Jeho zápasy mu ukazují morální postoje.

1.5 Význam pohádek pro vývoj dítěte

K významu pohádky, která jednoznačně patří k dětskému věku, se vyjadřuje řada autorů, kteří vyzdvihují její výchovný, vzdělávací, poznávací a terapeutický význam.

Podle Bettelheima (2017) pohádky umožňují dítěti objevit svou vlastní identitu a ukazují mu, jaké poznatky jsou nutné k rozvoji jeho osobnosti. Dále ukazují, že úspěšného života může dosáhnout i přes nepřízeň osudu a to pouze v případě, nenechá-li se odradit od riskantních bojů. Bez těch totiž úplné identity dosáhnout nelze. V hledání své identity jsou pohádky jakousi zárukou toho, že může uspět pomocí dobrotivých sil. Dávají také varování, že ti, kteří cestu hledání sebe samého nepodstoupí, jsou nuceni přizpůsobit se nezajímavému, všednímu životu.

Nad významem pohádky pro vývoj dítěte se zamýšlela Doláková (2015), která uvádí, že již úvod pohádky formulací „Bylo, nebylo...“ vzbudí pozornost předškoláka. Ač převážně šťastný konec podporuje touhu poslechnout si pohádku, větším pokušením je kouzlo vyprávění a magická atmosféra. Pohádkou dítě vhlíží do kouzelného světa fantazie a příběhů, které jsou pro něj příkladem, jak se může chovat v reálném životě a do jeho mysli vnáší morální poučení. Větší hodnotu pohádek vidí během jejich čtení a vyprávění ve skupině dětí, kde „mohou posilovat výukové cíle, pomáhat soustřeďovat pozornost a poslech, vyjadřování a porozumění, později na čtení a psaní. Stimulují tvořivé myšlení, obohacují slovní zásobu, upevňují znalost a používání gramatických frází, podporují rozvoj poznávání vztahů a zákonitostí“ (Doláková, 2015, s. 10).

Pohádka, jež do života dítěte jednoznačně patří, dosahuje podle Říčana (2014) svého vrcholu v předškolním období. Dítě předškolního věku je schopno poslouchat delší děj, do něhož se umí vžít. Pokládá ho za realitu, přičemž následně zjišťuje, že jde o to samé, jako ve hře. Pohádka i hra mají pro dítě velkou citovou hodnotu. Během vyprávění pohádky dokáže hravě vnímat strach či problém.

Klasická pohádka se zdá být vhodnou možností pro hodnotné vzdělávání dětí předškolního věku. Dítě pomocí pohádky může získat nové znalosti, dovednosti, postoje a učit se samostatně vyjednávat, řešit problémy a pohádkoví hrdinové mu jsou pozitivním vzorem do života (Svobodová & Švejdová, 2011).

Černoušek (2019) vyzdvihuje terapeutický význam pohádek. Ty odpovídají na úzkostná dramata, která dítě může prožívat. Pomáhají dítěti orientovat se v citových problémech. Nejdůležitější význam pohádek vidí v tom, že předkládají optimistické vidění světa, což je pro duševní rozvoj dítěte velmi důležité. Pomáhají k řešení problémů a oslovují citovou sféru života dítěte.

Herman (2014) vidí důležitost pohádek pro zdravý psychický vývoj dítěte. Vnímá je jako nenahraditelné, neboť období v životě člověka, věku do šesti let, se utváří až 85% osobnosti. Pro nezastupitelnost pohádek v životě dítěte uvádí následující důvody:

- Prvním důvodem je, že pohádky promlouvají k dítěti pomocí symbolů, skrytých významů, obrazů a zkratk, které mají velký význam. Dítě jim dokáže velmi dobře porozumět a rozšifrovat jakoukoli zprávu, která je v pohádkách

zahrnuta. Pomocí pohádek získává zkušenosti předchozích generací. Díky nim je schopno vypořádat se s úzkostí, strachem, problémem či situací, v níž se může ocitnout. Svým způsobem tak přijímá informaci, že to, co řeší, je normální. Skryté obrazy a symboly v pohádkách propojují v dítěti vědomí a nevědomí, což vede k nalezení řešení jeho problému. Významným posláním pohádky je pomoci dítěti objevit smysl života.

- Druhým důvodem je strach, který dítě v pohádce může prožívat. Přirozenost člověka je původem životních neúspěchů. Dítě potřebuje pochytit skutečnost, že obtíže mají v jeho životě své místo. V opačném případě je vydáno dojmům osamělosti i opuštěnosti. Není schopno formulovat své dojmy slovy. Pohádka strachy dítěte pojímá skutečně a pravdivě. Tím, že je dítě do pohádky vtaženo, je připraveno o napětí a současně setrvává v bezpečí. Dostává příležitost prožít strach v jiném světě, v bezpečí. Je seznámeno s tím, že k životu patří překážky a nesnáze. Pochopí, že je potřeba si zvolit, jakým člověkem chce být. V jeho volbě mu díky dobru a zlu pomáhá právě pohádka.
- Třetím důvodem je blízkost. Touhu dítěte po příbězích nasycuje pohádka, jejíž vyprávění blízkým člověkem má pro něj blahodárný vliv. Pravidelným vyprávěním dochází k rituálu, který rozvíjí vztahy v rodině a vytváří v ní srdečnou náladu. Je zrodem lásky i bezpečí dítěte, které ví, kam patří a kde je mu dobře.

1.6 Pohádka aneb první setkání se zlem ve světě

Stejně jako v životě každého člověka, je zlo přítomno i v pohádkách, kde ho zosobňují postavy a jejich činy. Je vyjádřeno vlastnostmi postav, které jsou jednoznačné. Prakticky pokaždé prozatímně vítězí, posléze je vždy vítězem dobro. Klasická pohádka dává dítěti prostor k tomu, aby se během zkoušek, jimiž hlavní hrdina prochází, s ním ztotožnilo. Pohádka tak formuje žádoucí vlastnosti a dochází k přijetí mravních hodnot. V moderní pohádce není zlo a dobro postaveno v tak jasných pozicích (Černoušek, 2019).

Havlíková (1987) s ohledem na zdravý duševní vývoj dítěte klade důraz na výběr pohádky. Nedostatečně rozvinutou fantazii a chápání řeči u dítěte bere jako příčinu úplné imunity k pohádce. Je potřebné, aby psychika dítěte nakládala s mnoha zpracovanými vjemy a byla způsobilá si je ponechat v představách. Jakoukoli představu je nutné sjednotit s pojmenováním dané představy (představa kočky – slovo „kočka“). Jedině tak je možné ji vzbuzovat k životu slovně. Podmínkou geneze fantazijských představ u dítěte je způsobilost vidět pod slovním označením opravdovou věc, děj i úkaz. Danou způsobilost fantazie, na kterou pohádka spoléhá, získává dítě postupem času, v předškolním období. Neovladatelný rozvoj fantazie doprovází i rozvoj myšlení. Tím však dítě není schopno rozluštit vše, co je pro něj v předškolním období podstatné a dopomáhá si fantazií. Tou je schopno zalepit nedostatky ve vysvětlení některých vlastních zkušeností. Období, kdy se fantazie dostává do převahy samotného dítěte je správou dobou, kdy vnímá pohádku a rozumí její fantazii, ač je vystaveno všanc jejím dopadům. Dítě svou vnímavostí, citlivostí, nedostatečnou inteligencí může být fantazijským dějem pohádky do jisté míry rozčarováno. Z tohoto důvodu doporučuje s pohádkou nespěchat a nenabízet ji dítěti, které se k ní staví odmítavě z jakéhokoliv důvodu. Některé děti prožívání strachu v pohádce nevyhledávají, jiné si strach touží prožít opakovaně a vyprávěnými pohádkami ho překonat. Myšlení dítěte, které je ovládnuto fantazií, ji svým způsobem později začíná regulovat. Morální zásady, byť ty jednodušší, které dokáže dítě chápat, jsou v žebříčku hodnot pohádek velmi vysoko. S účelným zlem má dítě ještě málo zkušeností. Ale jistě se již setkalo s neštěstím, v němž nebyl cíl jinému uškodit. Zlo přichází s pohádkou a je zapotřebí jej na něj připravit stejnou měrou, jako se učí dobru. Dítě předškolního věku vychází z domova, do pro něj velkého světa, ve kterém se snadno se zlem setká. Dobro mu bylo rodiči ukázáno příkladem. Příkladem zla by však bylo vyděšeno. Je zapotřebí, aby přišlo odjinud a bylo s ním fakticky obeznámeno. Pro poznání zla ve světě je dobrým prostředníkem pohádka, v níž nalezne vše potřebné k jeho osvojení. V pohádce potřebuje však objevit i postavu sobě blízkou, která má prospěšné postavení. Touží vědět, zda svět, v němž žije a bude růst, je uspořádaný. To, co se v jeho uspořádání vymyká, nemůže obstát. A právě tak pohádky začínají. Průběh děje následně míří k nápravě, byť pomalu, cestou plnou překážek. Dítě se v ději ztotožňuje s kladnou postavou, tíhne na stranu dobra. Dítě si dobrým koncem pohádky oddychá a získává

důvěru. Zjišťuje, že zlo sice na světě je, ale dobro vítězí. K pohádce je však nutné přistupovat obezřetně, neboť „pro dospělého je pohádka únikem ze světa do idylického řádu, ve kterém je proti zlu spravedlnost. Pro dítě je však pohádka vpádem skutečného světa (dobro i zlo) do jeho dosavadní idyly“ (Havlínová, 1987, s. 87).

1.7 Pohádkou k řešení problémů

Vyprávěním vzrušujících, radostných, konejšivých či tajemných příběhů pociťuje dítě obavu, radost, život a podporu. Příběhy mu v jistých situacích pomáhají. Působí na jeho úmysly a chování, dokáží je zvrátit. Posílí ho či znejistí. Vyprávění příběhů je všeobecně pedagogickým prostředkem. Není příběhu, jenž by dítě nezasáhl. V příbězích nalézá nejen sebe, ale i své problémy. Pokud se dítě v příběhu pozná, je tím ovlivněno jeho chování a myšlení. Může být podpořeno i znejistěno, má snahu mnohé pozměnit (Badegruber & Pirkel, 2000).

Dětem jsou nejbližším literárním výtvozem pohádky. Prolíná se v nich svět reálný se světem fantazie, čímž dohromady tvoří fakt, jenž je pro dítě srozumitelný. Pomocí pohádek se dítě přenáší do situací, které budí neklid, ale zároveň nalézá pomoc při řešení svých problémů. V pohádkovém světě nalézá přátele, se kterými prožívá příběhy, které mu pomohou zbavit se úzkostí. Řešení emočně obtížných situací může být díky pohádkám příjemné a radostné (Molická, 2007).

Podle Černouška (2019) se dnešní svět rychle mění. Dospělí, ale i děti se tak přizpůsobují a reagují na přicházející požadavky každodenního života. S životními problémy je dítě během svého vývoje konfrontováno. Pokládá otázky, na které mu pohádky, v nichž reálný svět se světem fantazie často splývá, mohou jasně odpovědět a pomáhají mu s orientací v tomto světě. Jejich prostřednictvím nahlíží do situací, které později mohou řešit i jeho problémy. Především sdělují, že pro jeho život jsou problémy nevyhnutelné. Je zapotřebí, aby bylo s problémy seznámeno konkrétní a jasnou formou, což mu klasická pohádka zajistí. Objevuje se v ní nehynoucí naděje i léčky, které pohádkového hrdinu nemíjí. Výrazně ukazuje postavení zla i dobra, jemuž dítě zřetelně rozumí. Otázkou zůstává, zda se přikloní na stranu dobra. Jasně vítězí dobro v pohádkách je cenných výchovným aspektem. S dobrem se dítě ztotožňuje na

základě silného ohlasu pohádkového příběhu hrdiny, jemuž se chce podobat. V pohádkách obsažené zlo dítě netraumatizuje, neboť je potrestáno a ukazuje mu realitu. Lze předvídat, že zlo, jež hrdina nezpůsobuje, bude dítě odrazovat. Dětské problémy řeší takřka všechny klasické pohádky. Jejich šťastný konec dítěti ukazuje, jak k problémům přistupovat a nevystavuje ho pochybnostem. Způsob, jakým dítě řešení problému uchopí, se později promítne v řešení problémových situací jeho života.

Bettelheim (2017) uvádí, že dítě objevuje smysl života zkušenostmi, které postupně zažívá. Snaží se vyjít se složitostmi světa, v němž žije. Hledá možnosti porozumět samo sobě, následně druhým. Klíčový je vliv osob, které o dítě pečují a kulturní dědictví, literatura. Příběhy, které nabízí dítěti řešení jeho problému, jsou ve shodě s jeho strachem, touhou a rozvíjí inteligenci, jsou pro něj obohacující. Vše zmíněné splňuje lidová pohádka. Ta dokáže nastínit přínos mravného počínání, což je pro dítě smysluplné. I německý básník Schiller řekl: „...v dětských pohádkách pak cítím hlubší smysl nežli v pravdě té, již učí život“ (Bettelheim, 2017, s. 12).

1.8 Vyprávění a předčítání pohádek v mateřské škole

Míčková (2019) je toho názoru, že do světa dítěte pohádka jednoznačně patří. Červená karkulka, Budulínek, Jeníček a Mařenka či jiní hrdinové pomáhají dítěti poznat svět plný fantazie i sílu dobra a zla. Vejde-li dítě do pohádky, pátrá po výkladu reálného světa, jenž je pro něj spletitý. Dítě pohádce věří, s pohádkovými hrdiny ji prožívá a nachází souvislosti s vlastním životem. Proto má hluboký význam vést dítě náležitým směrem. Do pohádky. Pedagog v mateřské škole je podstatným prostředníkem dítěte a pohádky. Má mnoho možností, jakými lze s pohádkou pracovat. Literární předloha je jednou z nich. Je cestou dítěte i pedagoga k pohádce a životu skrze pohádkové hrdiny, cestou k realizaci pohádkového projektu. Pro práci pedagoga je dětská literatura pestrým zdrojem. Je vhodné, aby dětská literatura:

- odpovídala věku dítěte
- nesla patřičná témata a způsob vyprávění
- regulovala vkus dítěte pomocí výtvarného a jazykového zpracování
- předávala mravní hodnoty

- předkládala zajímavé informace
- podporovala rozvoj rozumových schopností dítěte
- učila pozitivně myslet
- těšila posluchače
- plula z fantazie a světa dítěte i pohádky

Vyprávění pohádek je podle Koťátkové (2014) pro dítě velmi přínosné a obohacující, neboť napomáhá rozvíjet slovní zásobu a vyjadřovací cit. Pohádky lze vyprávět, předčítat i dramaticky ztvárnit. Pedagog mateřské školy by pro svou práci měl mít o literatuře pro děti přehled a využívat ji, neboť jejím prostřednictvím může naplňovat duševní potřeby dítěte.

Duševní potřeby dítěte definoval Matějček (1994, s. 25 - 26) takto: „potřeba náležitého přísunu podnětů zvenčí, potřeba smysluplného světa, potřeba životní jistoty, potřeba vlastní společenské hodnoty, potřeba otevřené budoucnosti“.

Na naplňování těchto potřeb pomocí pohádkových příběhů poukazuje Koťátková (2014), podle níž dítě získává dostatek podnětů soustředěným poslechem pohádkového příběhu, čímž získává nové poznatky a dochází k celkovému kognitivnímu vývoji dítěte. Smysluplnost světa vidí díky pravidlům, která jsou platná v pohádkových příbězích stejně jako v životě. Životní jistota a opora je dítěti dána přítomností pedagoga během vyprávění příběhu. Vlastní identitu objevuje dítě za pomoci kladných postav pohádkového příběhu. Životní perspektivu dítě získává pomocí dobrého konce pohádkového příběhu, kterému předchází řešení problémů a překážek.

Podle Gebhartové (2011) v dnešní době pohádky dětem ve velké míře předčítáme. V mateřské škole však můžeme oživit to prvotní blaho z naslouchání, když kruh posluchačů zatouží po vyprávění. To si dopředu přichystáme. U pohádky, která je delší i dějově bohatší si sepíšeme dějovou osnovu, již si později dáme ve formě obrázků na tabuli, až budou vyprávět děti. Učitelka nejprve motivačním rozhovorem navodí atmosféru a celou pohádku vypráví. Obrázkovou osnovu využijí děti při opakování děje. Kratší pohádky volíme pro menší děti. Nesmíme však zapomínat vžít se do role dramatického vypravěče, jehož styl předložení rozvíjí představivost dítěte. Můžeme si pomoci vyrobenými kulisami, hudbou, zástupnými předměty. Nejdůležitější by mělo

být napětí v první řadě v našem hlase.

Hlas je podle Dolákové (2015) důležitý, měl by být pro dítě příjemný. Aby se dítě ztotožnilo s hrdinou a vyprávěnou pohádku pochopilo, je zapotřebí, aby hlas pedagoga byl tajuplný, vážný a vášnivý. Zvolíme-li k vyprávění či čtení pohádky obrázkovou knížku, dbáme na jednoduchost a poutavost textu. Děti mohou popisovat obrázky i jejich detaily, uvažovat, jakým způsobem by mohla pohádka pokračovat.

Při vyprávění podle Badegrubera a Pirkla (2000) mezi autora příběhu a posluchače vchází předčítající, jehož osobnost, výraz, barva hlasu, gestikulace i mimika, jsou velmi důležité. Pro předčítání je vhodné:

- Zvolit si příjemný, útulný a dostatečně velký prostor.
- Zajistit v místnosti klid a vhodné osvětlení.
- Zvolit vhodné místo k sezení pro předčítajícího, odkud bude všemi dobře slyšen.
- Vybrat správnou dobu k předčítání, po kterou jsou všichni schopni být přítomni.
- Ponechat prostor fantazii posluchači správnou interpretací předčítajícího.

Po předčítání:

- Příběhem naladěné dítě může dále nad příběhem přemýšlet. Když má potřebu přemýšlet o samotě, je vhodné ho nevyrušovat.
- Dítě, chtějící se k příběhu vyjádřit, by k tomu mělo dostat prostor.
- Dítě v jeho myšlenkách ponecháme, nebereme mu jeho vlastní názor. Samotný příběh má větší sílu než následující rozhovor. Představu, kterou si dítě příběhem vytvořilo, následující rozhovor nesmaže.
- Pokud dítě chce, může své pocity z příběhu „přenést na papír“.
- Pokud se dítě domnívá, že příběh není dokončen, vytvoří si vlastní. Mnohé příběhy bez konce nabádají k novému vyprávění. Dítě může předčítajícího požádat, aby ve vyprávění pokračoval. Ten následně může dítěti nabídnout možnosti: „Co by se mohlo stát, kdyby?“ „Co by se stalo, když?“
- Dítě si příběhem vytvořilo obraz, který by rádo změnilo tak, aby odpovídal jemu samotnému. Může požádat o nové vyprávění příběhu v jeho upravené formě, případně to udělá samo. Neuvědomuje si však výsledek upravených změn. Bez

rizika experimentuje se sociálními danostmi. Dovoluje to vynikající formou sociální učení.

- Dítě porovnává s jinými příběhy. Nachází paralely, rozpoznává rozdíly, což vypovídá o způsobilosti sociálního vnímání. Zjišťuje podobnost příběhů i to, že každý postupuje jiným způsobem a žádá si naprosto specifické východisko.
- Příběh dítě promění hrou s loutkami, klacíky, kamínky či jiným materiálem. Dostává tak prostor se vyjádřit. Ve hře vytěsňuje příběh, který si vyslechl. Loutka ho doprovodí do odlišného světa, jenž má usazen uvnitř a pozorovatel tak nahlíží do jeho nitra. Příběh je zprostředkovatelem přístupu prožitkového světa dítěte.

Shodného názoru je Doláková (2015), která během vyprávění vnímá důležitost ve vytvoření příjemné atmosféry a vhodně zvoleném místě. Je zapotřebí, aby posluchač viděl na předčítajícího a byl očima na přibližné úrovni, což dopomůže k udržení zájmu a pozornosti o vyprávění. Neverbální komunikace předčítajícího, zvednutí ukazováčku nebo zakrytí si očí, dokáže vyjádřit jeho myšlenku. Řečí těla oslovíme posluchače takto: „Pohybem můžeme pomoci ději plynout, můžeme zesílit vnímání událostí třeba jen tím, že se plížíme jako vlk v Karkulce, při řeči naznačíme vizuální znázornění detailu, třeba jak velké má „babička-vlk“ uši, ve kterých místech rozpáral myslivec vlkovi břicho“ (Doláková, 2015, s. 23).

1.9 Červená karkulka

„Mou první láskou byla Červená karkulka.

Připadlo mi, že kdybych se s ní mohl oženit,
poznal bych dokonalou blaženost.“

Charles Dickens

Podle Bettelheima (2017) existuje pohádka Červená karkulka v mnoha verzích. Zasluhou Charlese Perraulta, u něhož začínají literární dějiny této pohádky a bratří Grimmů, jejichž verze patří k nejznámějším, se pohádka ujala na evropské půdě.

Shodně se vyjadřuje Černoušek (2019), podle něhož se jednotlivé verze Červené karkulky liší pouze detaily a podstata příběhu zůstává shodná.

Na zajímavost poukazuje Bettelheim (2017) u Andrewa Langa, nejvládnutějšího a zároveň nejsečtějšího badatele pohádek, jehož Modrá kniha pohádek uvádí verzi Charlese Perraulta, ač ji podrobil ostré kritice. V Perraultově vyprávění není Karkulka před ničím varována a není zcela jasné, z jakého důvodu stihne záhuba i babičku. Perrault jasně vyjadřuje účel příběhu. Potenciální pohádka se díky vyřčenému ponaučení stává varovným vyprávěním. Pokud je vysvětlen význam pohádky, je dítěti znehodnocena. Perrault o významu navíc ujišťuje. Veškeré kvalitní pohádky dávají dítěti smysl na několika rovinách, přičemž důležitost významu pozná. Svým růstem dítě postupně rozkrývá známá vyprávění, čímž je přesvědčeno, že dospělo ve způsobilosti chápat, neboť stejná pohádka mu řekne víc. K tomu však dojde pouze bez poučení, jak má pohádku chápat. Plnohodnotný význam má pochopení spontánní a intuitivní. Vlk v podání Perraulta vítězí, čímž pohádka postrádá moment úniku a vysvobození. Konec příběhu úmyslně varuje dítě prostřednictvím úzkosti.

Červená karkulka je podle Sterna (2006) velkým odkazem světové literatury a literární hádankou dějin. Klade si otázku, proč autor pohádky pojmenovává Karkulku červenou. Červenou barvu nalézá v sexualitě, pekle, menstruační krvi. Červená karkulka je představitelkou archetypu Panny, dospívající dívkou, která prochází menstruační fází.

Fromm (1999) sděluje, že lze symboliku pohádky chápat bez potíží. Červená čepička je znakem menstruace. Děvče je vyspělou ženou, jež se střetává s vlastní sexualitou.

Podle Bettelheima (2017) je červená barva, jíž Karkulka nosí, zástupcem vášnivých citů. Červená čepička je symbolem unáhleného přenesení sexuální atraktivity, což je následně zdůrazněno stářím, nemocí a slabostí babičky otevřít dveře. Pojmenování Červená karkulka ukazuje na hlavní smysl tohoto znaku hlavní postavy příběhu. Sděluje nám, že dívka je malá na to, aby dokázala, co její červená čepička značí a k jakému účelu její nošení vybízí. Sexualita, která se u Karkulky rozvíjí a není na ni přijatelně emočně zralá, je pro ni nebezpečím. Vlkovi tedy ukazuje cestu k babičce a zároveň svou rozpolcenost. Tím mu říká, že si nedokáže poradit s jeho představou a přenáší tak nesnáz na jinou osobu, čímž se sama téměř dostává do záhuby. Nejznámější verze

bratří Grimmů, v níž vlk nevíteží, se stala jednou z nejoblíbenějších. Rozvíjí uvědomění Karkulky, že neumí zacházet se svůdcem (vlkem) a přiklání se ke kooperaci s matkou. To je vyjádřeno při hrozbě nebezpečí útekem za babičkou. Důraz na sexualitu, který klade Perrault ve své verzi, se u bratří Grimmů nevyskytuje. Ač je sexualita lehce naznačena, není jasně zmíněna. Posluchač si tedy tento nápad musí domyslet. Sexuální význam setrvává v dětské mysli na předvědomém stupni. Na vědomé úrovni je dítěti jasné, že trhání květin špatné není, ale neuposlechnout maminku ano. Příběh naznačuje, že se má dítě dozvědět o nebezpečí, kdy se oddává něčemu, co nevnímá jako špatné. Červená karkulka vyjadřuje vnitřní procesy pubertálního dítěte. Cítí, že vlk představuje špatnost, s níž se při sejití z cesty setkává. Z té však může být dle příběhu vysvobozeno. Během příběhu však není zmíněn Karkulčin otec. Jeho přítomnost se může zdát ve skryté podobě.

Stern (2006) si klade několik otázek. Proč nemá Karkulka strach, když spatří vlka? Jak je možné, že s ním mluví a sdělí mu, kde babička bydlí? Dochází k závěru, že Karkulka se vlka nebojí, neboť je Karkulčíným otcem.

Černoušek (2019) vnímá Červenou karkulku jako ukazatele všeobecných souřadnic vývojových zákonitostí, jenž každou dívku, měnící se v ženu, čekají v postoji k mužství. Mužské postavy v pohádce popisuje jako zřetelně symbolické, neboť kompenzují „reálně prožívanou představu otce, který jako první muž v životě každé dívky chtě nechtě všechny vztahy dcery k budoucím mužům předznamenává“ (Černoušek, 2019, s. 151).

Mužské imago je v pohádce jasně rozdvojeno do opačných pólů, dobra a zla. Zlo představuje vlk, dobro postava myslivce, který přináší spásu. Karkulka není předškolním dítětem, i když není zdaleka dospělou osobou. Posun k vyspělosti ji čeká na konci příběhu symbolickým znovuzrozením z útrob vlka, nad nímž myslivec vítězí (Bettelheim, 2017).

Muž představuje necitelné lstivé zvíře. Kanibalistickým činem je vylíčen pohlavní akt, kdy ženu muž spolkně. Konec pohádky zřetelně ukazuje nenávist vůči mužům. Vlka je zesměšněn snahou vžít se do role těhotné ženy. Kameny, symbol neplodnosti, jsou dány vlkovi do břicha a je jimi zahuben (Fromm, 1999).

2 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

„Tříleté dítě bylo osobou, šestileté je již charakterem.“

Václav Příhoda

Předškolní období vymezuje Vágnerová (2012) od tří do šesti až sedmi let věku dítěte, kdy konec tohoto období neurčuje pouze fyzický věk, ale především sociální předěl, nástup do školy.

Jak uvádí Helus (2018), je již v tomto období dítě samostatné, dokáže být na čas bez rodičů a mateřská škola je mu dalším prostředím, znamenajícím nový rozměr jeho zdatnosti.

V mateřské škole dítě podle Kořátkové (2014) upoutá odlišný prostor, přizpůsobený jeho rozměrům. Cítí se v něm tak, jakoby byl pro něj stvořen. Jeho dostupnost je podpořena skupinou dětí, s níž vše pozoruhodně funguje.

Jucovičová a Žáčková (2014) doplňují, že období předškolního věku je časově rozsáhlé a plné změn. Na jeho samém počátku začíná dítě navštěvovat mateřskou školu, na konci se připravuje na vstup do základní školy. Dítě se vyvíjí a mění. Dochází k rozvoji řeči, myšlení, paměti, pozornosti, percepčních funkcí, motorických a grafomotorických schopností a schopnosti motorické a senzomotorické koordinace. Změny probíhají také v emoční a sociální oblasti. Dítě se socializuje, přijímá životní roli předškoláka, později školáka.

Toto období vnímá Šulová (2010) vzhledem k rozvíjení osobnosti dítěte jako zvláště příznivé a jako jedno z nejzajímavějších vývojových období člověka, v němž okolní jevy jsou středem zájmu tělesné a duševní aktivity dítěte.

Podle Vágnerové (2012) dochází u dítěte ke stabilizaci vlastní pozice ve světě a diferenciaci vztahu ke světu. U dítěte hraje významnou roli v jeho poznávání představivost, fantazijní zpracování informací a intuice, která v uvažování dítěte stále převažuje nad logikou. Dítě své představy uzpůsobuje vlastním možnostem poznání a svým aktuálním požadavkům. K diferenciaci dochází i v sociální oblasti, kdy v životě dítěte mimo rodinu představují velkou roli vrstevníci, kteří jsou společníky pro dětskou hru, s nimiž se dítě učí udržovat vztahy. Předškolní období je zapotřebí vnímat jako

přípravu na život ve společnosti. Dítě přijímá řád, jenž upravuje chování k různým lidem v různých situacích, čímž rozvíjí své prosociální chování. Spolupracovat, prosadit se a přizpůsobovat, se učí převážně ve sdílené hře s vrstevníky.

2.1 Motorický vývoj předškolního dítěte

Ve třech letech váží dítě průměrně 15 kg, měří 100 cm a odchylky 500 g a 3 cm jsou běžné. Rozhodující pro celkové tělesné utváření člověka jsou dědičné vlivy. Během roku vyrůstá do výšky o 5 až 6 cm a na váze přibývá o zhruba 2 kg. Přírůstky mohou během roku kolísat, jsou závislé i na zdravotní situaci dítěte (Matějček & Pokorná, 1998).

Se změnou tělesné konstituce předškolního dítěte se shoduje Říčan (2014) a uvádí, že typická zaoblenost batole se postupně ztrácí, dítě se vytahuje do výšky, přibývá na hmotnosti a roste svalová hmota. Podle tzv. filipínské míry je možné odhadnout, jestli v šesti letech tělesný vývoj odpovídá věku svou výškou, hmotností a proporcemi. Individuální tělesné rozdíly mají v předškolním věku nemalý význam. Dítě je rychlejší, pohotovější, jeho pohyby jsou obratné a elegantnější, jeho pohyblivost se zvolna zlepšuje. V dětském kolektivu se snadněji prosadí dítě silnější a větší, má v něm výhodnější pozici. Naopak méně vyvinuté dítě se v kolektivu prosazuje obtížněji.

Pohyb je pro dítě bytostnou potřebou. Rychlost pohybu je pro dítě lákavá a fascinující. Na tříkolce, následně koloběžce jezdí ve třech letech, v šesti letech je schopné jezdit na kole. Mimo doby spánku se dítě po celý den pohybuje. Namáhavější pohyb, jakým je například výše zmíněná jízda na tříkolce, koloběžce či kole, střídá s pohybem nenamáhavým, při němž kreslí, modeluje, staví ze stavebnic. V rámci předškolního kolektivu je mu nabízena škála sportovních aktivit, při nichž pedagog rozpozná a dále rozvíjí jeho talent. V případě, že dítě není sportovní typ, k pohybu dítě povzbuzuje a zprvu vede k nenáročným sportům (Matějček & Pokorná, 1998).

Shodný názor má Thorová (2015), podle níž je pohybová aktivita nezbytnou součástí zdravého vývoje předškolního dítěte. V tomto věku si pohyb užívá a před činnostmi

vyžadujícími soustředění, dává přednost aktivitám fyzickým. Mozkové funkce, které v předškolním věku dozrávají, umožňují koordinaci hrubé motoriky.

V rozvoji jemné motoriky poukazuje Plevová (in Čížková et al., 2003) na vliv kostnatění ruky, které se u dítěte dovršuje kolem šestého roku a podporuje rozvoj jeho manuální dovednosti, což se podle Šulové (2010) ukazuje i v sebeobsluze. Dítě se samostatně obleče, svleče, zaváže si tkaničky, uklidí a srovná si věci, dbá o hygienu. Rozvíjející se jemná motorika úzce souvisí s kresbou.

Vágnerová (2017) uvádí, že je kresba pro dítě stejně významnou činností jako hra a její vývoj pojí rozvoj dětského uvažování. Obvyklým začátkem kresby je hlavonožec, jenž je výsledkem dětské tvořivé inteligence, nikoli neznalostí lidského těla.

Na kresbu dítěte vzájemně působí fantazie a realita. Dítě kreslí to, co ho upoutá a mnohdy znázorňuje lidskou postavu. Její kresebný vývoj začíná stadiem hlavonožce, v němž má velkou roli obličej, jeho detaily a končetiny. Dítě kreslí to, v čem vidí důležitost (Vágnerová & Lisá, 2021).

Hlavonožec podle Thorové (2015) přechází postupně na kresbu postavy s trupem. Kresba dítěte se po stránce obsahové i formální rychle vyvíjí. Oblast grafomotoriky, jejíž vrcholnou dovedností je psaní, procvičuje nejen kresbou, ale také vybarvováním a grafomotorickou nápodobou.

2.2 Kognitivní vývoj předškolního dítěte

Výrazem „kognitivní“ označujeme veškeré duševní schopnosti, které souvisejí s poznáním a myšlením. Vzhledem k tomu, že se podílejí na výkonnosti dětí v učení, věnuje vzdělávání těmto schopnostem mimořádnou pozornost (Fontana 2014).

K poznávacím procesům náleží podle Nádvorníkové (2022, s. 18) „čítí a vnímání; představivost a fantazie; paměť; myšlení; řeč i jiné formy sdělování, tj. verbální nebo neverbální zpracování vnímaného“.

Vnímání dítěte je převážně celistvé. Celek je dítětem vnímán jako souhrn detailů, mezi nimiž není schopné rozlišit základní vztahy. Nápadným detailem je lehce upoutáno, má-li nějakou spojitost k jeho živému zájmu, či potřebě (Šulová, 2010).

V předškolním období je vývoj kognitivních procesů obzvláště intenzivní, což dítěti umožňuje podrobněji poznávat svět kolem něho. Tříleté dítě rozlišuje realitu od vlastní fantazie, rozumí tomu, že imaginární věci nemají vlastnosti věcí skutečných. Myšlení, které prochází výraznou vývojovou změnou, ukončuje u dítěte kolem čtvrtého roku etapu symbolického myšlení (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Podle Šulové (2010):

Dochází k plnému rozvinutí názorného intuitivního myšlení, které je typické pro tzv. předoperační stadium. Je to období, kdy dítě je plně myšlenkově vázáno na to, co právě nazírá. Myšlení předškoláka je dosud prelogické, tzv. předoperační. Dítě je egocentrické, je středem vlastního světa představ a myšlenek. Je přesvědčeno, že i ostatní sdílejí jeho úhel nazírání. Mezi další charakteristiky myšlení tohoto období patří antropomorfismus, prezentismus, fantazijní přístup (s. 15).

Podle Plevové (in Čížková et al., 2003) se rozvíjí pojmové myšlení, prohlubují se procesy analýzy a syntézy, dítě je schopné utváření všeobecných rodových pojmů. Díky pojmotvorné činnosti, v níž ještě dítě chybuje, předčasně zobecňuje, se rozvíjí také řeč. Předškolní období je obdobím „ptacím“, díky němuž dítě v šesti letech disponuje třemi až čtyřmi tisíci slovy.

Dítě ve svých třech letech řeč běžně užívá, s její pomocí se dorozumí. Na dorozumivací dovednosti velkou měrou působí nástup do mateřské školy, kde má dítě možnost komunikovat se svými vrstevníky, což jeho komunikační dovednost rozvíjí. Řeč se v období čtvrtého a pátého roku intelektualizuje, zvyšuje se slovní zásoba dítěte. Možný výskyt nedostatků v artikulaci lze odstranit s pomocí klinického logopeda ve spolupráci s rodiči. S ohledem k nástupu do základní školy je pátý a šestý rok pro dítě významný. V neustále se rozvíjející řeči je zapotřebí případné nedostatky eliminovat (Bezděková, 2014).

Na vývoj řeči má podle Bednářové a Šmardové (2015) vliv vývoj jemné a hrubé motoriky. Podstatnými činiteli pro rozvoj řeči jsou také zrak, sluch a sociální prostředí,

kteře jej posilují. Řeč pomáhá dítěti orientovat se v životě. Je důležité, aby dítě řeči porozumělo. Pokud chce něco sdělit a vyhovět svým potřebám, je nutné, aby se dokázalo vyjádřit. V sociálních vztazích je řeč neméně důležitá, obzvláště proto, aby dítě nebylo z kolektivu vyčleňováno nebo podceňováno.

K rozvoji kognitivních schopností napomáhá paměť, jejíž vývoj „závisí na zrání příslušných mozkových struktur i na možnosti tyto předpoklady rozvíjet“ (Vágnerová, 2012, s. 202).

Paměť dítěte je prozatím rázu podvědomého zapamatování. V pěti letech se začíná prosazovat paměť záměrná, nad níž stále převládá mechanická paměť. Než slovní popis událostí, je pro dítě snazší zapamatování konkrétních událostí. Stále převažuje krátkodobá paměť, ačkoliv v pěti až šesti letech u dítěte začíná působení dlouhodobé paměti (Šulová, 2010).

Pro paměť je typická obraznost, dítě si bez vynaloženého úsilí pamatuje, později přichází k cílenému zapamatování. K vývoji logické paměti dávají místo ujasněné záležitosti, prožitky, pohádky a další (Pavlas & Vašutová, 1999).

Fantazii u dítěte nazývá Špaňhelová (2004) jako jeho myšlení na základě představivosti, kdy si tvoří nové představy o věcech, o lidech, samo o sobě. Fantazie je postavena na reálném základě, dítě však často obměňuje zkušenost, kterou už nabylo, přikrašluje ji, kombinuje.

Teyschl (1973, s. 205) vnímá fantazii dítěte, která je v předškolním věku výrazná a projevuje se v zájmu o pohádky, jako „schopnost přetvářet představy a vytvářet představy nové na podkladě dříve vnímané skutečnosti“.

Podle Pavlase a Vašutové (1999, s. 61) se fantazie „projevuje zejména při hrách a pohádkách“.

Fantazie, jak uvádí Matějček (2005), prostupuje do různých oblastí života dítěte, což můžeme pozorovat při hře. Fantazie v předškolním věku je svěží, neotřelá i tvořivá. Pravděpodobně taková již nikdy v pozdějším věku nebude. Z fantazie si možná v dospělosti něco připomeneme, zaposloucháme-li se do pohádky.

Matějček (2005, s. 155) poukazuje na to, že „předškolní věk, je-li vrcholnou dobou fantazie, je nutně i vrcholnou dobou pohádek. Jedno patří neodlučně k druhému“.

2.3 Emoční a sociální vývoj dítěte předškolního věku

Mateřská škola je dítěti prostorem, který se neshoduje s jeho doposud poznaným domácím prostředím. Je mu dostupný, přizpůsobený na míru a pocitově vnímá, že do něho patří, což zesiluje přítomnost vrstevníků. Mezi vrstevníky si osvojuje pravidla soužití a nalézá své místo. Pravidla soužití, na která nahlíží vrstevníci různě, jsou dítěti přínosné. Dokáže přemýšlet, vyhledávat kompromisy a prostředky k vyjádření stanovisek a argumentů ve svůj vlastní prospěch (Koťátková, 2014).

Pomocí mateřské školy vchází dítě samostatně do společnosti, kde se mu dostává nových sociálních zkušeností. Vrstevníci jsou dítěti rovnocennými jedinci, mezi kterými se osamostatňuje (Vágnerová & Lisá, 2021).

Dítě jedná s vrstevníky svým nalezeným způsobem, čímž nachází informace k prosazení, ustoupení, udobření a užití radosti. Přínosná je mu i negativně prožitá zkušenost. Díky ní poznává, které jeho chování je akceptováno či odmítnuto. Těmito získanými dovednostmi nalézá dítě mezi vrstevníky své místo. Ve třídách mateřských škol, které jsou věkově smíšené, usilují mladší děti o přízeň dětí starších, rády se jimi inspiroují, vnímají jejich kompromisy během hry, jakým způsobem se prosazují a řeší konflikty. Svou hodnotu ve skupině si starší děti uvědomují. Učení dětí je vzájemné, starší děti vysvětlují, sdělují a opakují informace dětem mladším příhodnými slovy tak, aby pro ně byly pochopitelné. Tím si upevňují poznané skutečnosti, chápou vzájemné souvislosti, zdokonalují řečový projev a podporují sebepojetí. Učení mladších dětí je rychlejší a motivovanější (Koťátková, 2014).

Vliv mateřské školy je na chování dítěte prospěšný, avšak nejdůležitější podíl nese rodina. Souhra rodičů, jejich spolupráce, opora, ochrana a láska, je pro citový vývoj dítěte nenahraditelná. Dítě se rádo spolupodílí na aktivitách v rodině i mateřské škole, v nichž nalézá kladné citové zážitky, které je zapotřebí rozvíjet (Lisá & Kňourová, 1986).

Citový život dítěte se rozvíjí v jeho třech letech. Citové projevy dítěte jsou silné, přirozené a dítě je ještě nedokáže plně ovládat. Radost dává najevo smíchem, později i slovy. Ke strachu, který u dítěte vzbuzují konkrétní představy nebezpečí, je klíčové dodání pocitu jistoty ze strany rodičů a vychovatelů. Mravní city se u dítěte projevují ve čtyřech letech, kdy vnímá a rozlišuje své jednání z předchozích zkušeností. Hodnocení je však jednoduché a souvisí s názory dospělých. Mezi čtvrtým a pátým rokem hodnotí dítě své jednání mravně (Damborská et al., 1978).

Stejný názor má Vágnerová a Lisá (2021), když uvádějí, že emoce předškolního dítěte bývají silné. Jejich prožívání se stabilizuje a vyrovnává. S negativními emocemi, které se regulují, se dokáže dítě přiměřeně vypořádat a vhodněji je vyjadřovat. Zlost i vztek se redukuje, neboť dítě rozumí původu nemilých situací a zároveň jejich nutnosti. Rozvoj představivosti je spojen s pocity strachu. Děti jsou schopny navozovat si strašidelné pocity, kdy na ně každé z nich podle jeho temperamentu reaguje rozdílným způsobem. Silný sklon ke strachu, jeho prožívání, se promítá nesamostatností dítěte. Emoční inteligence se u dítěte postupně rozvíjí, chápe pocity své i druhých, umí regulovat emoční projev a v nutnosti oddálit spokojenost.

Citové projevy, jež dítě začíná ovládat, je podstatné formovat. Dítě již dokáže být kritické samo k sobě, své chování zhodnotí. Obavy z neznámého prostředí ustupují a sociální city dosahují důležitosti. Dítě se svými vrstevníky spolupracuje a má pro ně pochopení. Dospělou osobu vnímá jako autoritu a jako vzor pro dítě je nezastupitelná, neboť formuje dítěti morální citění. Proces socializace v mateřské škole poskytuje dítěti nové vztahy, cvičí sociální aktivity, přijímá normy žádoucího chování, pomáhá mu formovat vlastní identitu. Vztah s vrstevníky je pro dítě mimořádně důležitý. Rozvíjí komunikaci, myšlení, motoriku, je potřebný k prožití nových rolí a formuje dítěti vlastní „já“ (Šulová, 2010).

Mateřská škola dává dítěti možnost dosáhnout nových zkušeností, dovedností a znalostí, které dítěti ulehčí vstup do základní školy. Má také určitý socializační význam. Nástup do mateřské školy pro dítě představuje přijetí a respektování pedagoga, přijetí pravidel a řádu mateřské školy. Potřebná je pro dítě jistota a bezpečí. Ocítá se ve skupině vrstevníků, kde mu není dána taková jistota, jako v rodině. Pro vytváření

vrstevnických vztahů je základem právě rodina, v níž má dítě s rodičem bezpečnou vazbu. Vstřícnost očekává i od vrstevníků a zároveň tomu přizpůsobuje své chování. V opačném případě neumí kontakt s vrstevníky navázat, chová se nevhodně a je odmítáno (Vágnerová, 2012).

Podle Průchy a Kořátkové (2013):

Děti, které chodí do mateřské školy:

- mají dostatek ověřených zkušeností a následkem toho dost dovedností k jednání s druhými (dětmi, dospělými);
- naučí se, že nevhodné chování vyvolává záporné reakce, případně s sebou nese určité sankce;
- postupně si rozšiřují vhléd do obecněji platných společenských pravidel a do vhodného chování za určitých situací;
- osvojují si vhodné sociální dovednosti pro jednání s druhými, zlepšují se ve zvládání emočně nevhodného chování;
- nové sociální zkušenosti rozvíjejí schopnost srozumitelně vyjádřit, porozumět druhému, vymyslet a sdělit argument ve prospěch vlastního nápadu, obhajovat svůj postup, přijmout odmítnutí, spolupracovat a těšit se ze společného výsledku (s. 101).

Podle Langmeiera a Křejčířové (2006) socializací emočního prožívání dítě své pocity ovládá, umí je jasněji a s větší jemností dávat najevo, je schopno se vcítit do projevů druhých lidí. Příznačnou povahu emocí dokáže dítě rozklíčovat v rozmezí třetího a pátého roku života. Chápe, že táž situace je schopna vzbudit různé pocity v každém jednotlivci. Ve čtyřech letech již dítě předvídá možnou emoční odezvu druhých v dané situaci. Zhruba v šesti letech si dítě uvědomuje mylný projev emocí. Během předškolního věku dítěte roste pochopení myšlenek, prožitků a zkušeností druhých, což se promítá v zájmu o pohádky a v rozvoji her. Hra zaujímá v procesu socializace dítěte velmi důležité místo.

Hra je pro dítě nevhodnější a nejpřirozenější činnost, díky níž se ve všech vývojových oblastech rozvíjí. Během hry uplatňuje řadu dovedností a schopností (Thorová, 2015).

Suchánková (2014, s. 28) uvádí, „že hra podporuje celkový vývoj dítěte. Umožňuje dítěti rozvíjet tělesný systém, zprostředkovává dítěti učení, socializaci, je prostředkem edukace, vede k sebeutváření jedince.“

Hrou prolínají nabyté dovednosti nebo zážitky z každodenního života, které již v tomto věku dokáže díky fantazii dramaticky rozvinout. Je prostoupena motivy z pohádek, ale i zážitky z okolního světa. K rekvizitám a divadelnímu prostoru dítěti fantazie dopomáhá. Dokáže vymyslet nekončící pohádky, v nichž sám vystupuje jako hrdina. Je schopné si vymyslet předstíraného pohádkového kamaráda. Jeho fantazie je značně energická a dramatická, dokáže pracovat s tím, co již zažilo, poznalo, vnímalo. Pokud se pozorně podíváme na hru dítěte, mnohdy v ní objevíme své pedagogické zásady i přehmaty (Matějček, 2005).

Fantazijní symbolická hra se pro dítě stává atraktivní s rozvojem symbolického myšlení. Dítě mezi třetím a čtvrtým rokem dokáže ve své fantazii přeměnit odlišný předmět na naprosto jinou věc. Význam předmětu mění při hře podle potřeby, z dřevěné kostky je vrtulník a za malou chvíli talířek s naservírovaným jídlem, z lana je had. Sociálně-dramatická hra je integrální součástí sociálního vývoje po čtvrtém roce věku dítěte, v níž uplatňuje fantazii a procvičuje sociální role. Využití prvků hry je vhodné také při řízené činnosti, neboť motivuje dítě k učení (Thorová, 2015).

V oblasti sociálního učení má pro dítě hra s vrstevníky značný potenciál. Dítě napodobuje druhého, vžívá se do rolí pohádkových postav, které jej zajímají. Během hry řeší nastalé problémy, komunikuje, odůvodňuje své myšlenky a přijímá svou pozici, v níž může být vůdcem nebo tím, kdo je odmítnut. Hry, ať už se jedná o volné nebo iniciované pedagogem či cíleně didaktické, jsou většinou v rámci mateřské školy vyvážené. Ve volné hře si dítě svým tempem a úrovní rozvoje vybírá náměty, hračky a partnera pro hru. Organizovanou hru řídí pedagog a je jejím realizátorem. Stanovuje pomůcky pro hru a její pravidla. Hru didaktickou volí, připravuje a přímo či nepřímo řídí pedagog pro určený vzdělávací cíl. Dítě, které navštěvuje mateřskou školu rozvíjí ve hře slovní zásobu, uskutečňuje své názory, prosazuje postupy, chápe a nahrazuje své chyby, hodnotí svou snahu a spolupracuje s vrstevníky (Průcha & Koťátková, 2013).

Podle Koťátkové (2014) je pro předškolní dítě charakteristické vyhledávání souhry s vrstevníky. Stanovuje a akceptuje pravidla hry. Svým důvtipem a kreativitou vnáší do hry své myšlenky, přijímá role, které v reálném světě vidělo a zároveň je obměňuje. Pro rozvoj dítěte je hra s vrstevníky podstatná a nenahraditelná, neboť je základem pro

osobité myšlení a chování. Pomocí hry se s podněty z okolí aktivně vyrovnává. Užívá je a přeměňuje takovým způsobem, pomocí kterého dojde k jejich pochopení a přijetí. Návratem k nim si již prozkoumaného užívá, raduje se z něj a těší. Následkem toho se do hry pouští s chutí znovu.

Podle Koťátkové (2014):

Dětská hra potřebuje, aby pro ni učitelka měla pochopení, byla ochotna si s dětmi hrát, nechat se vést, když děti organizují herní situaci, měla smysl pro humor, dětskou nadsázku a symboliku. Hra je živnou půdou pro rozvíjení dítěte. Umožňuje mu aktivně se vyrovnávat s podněty z okolí. Dítě se samo posouvá prostřednictvím svého vnitřního popudu i okolních situací, na které chce reagovat. Objevovat si je a uzpůsobit tak, aby je mohlo zařadit do svého chápání světa, a to vše prostřednictvím tvořivého jednání spojeného s komplexní aktivitou celé osobnosti (s. 193).

Dítě dokáže hru plně prožívat, tudíž je podle Suchánkové (2014) účelným prostředkem k učení. Pomocí hry se u dítěte rozvíjí hrubá motorika, jemná motorika, grafomotorika, kresba, myšlení, zrakové vnímání, sluchové vnímání, prostorové vnímání, vnímání času, metakognice, komunikace, řeč, matematické představy, sebeobsluha, samostatnost, psychická odolnost, sociální dovednosti a emoce.

U předškolního dítěte se již téměř nevyskytuje paralelní hra. Do popředí vstupuje hra asociativní, v níž si hraje společně s ostatními. Poté se objevuje kooperativní hra, kterou dítě svou rolí obohacuje. Na úrovni hry se podílí nejen věk, ale i kladná spolupráce dětí (Langmeier & Křejičřová, 2006).

V souvislosti s hrou se dítě podle Průchy a Koťátkové (2013) učí jednat s vrstevníky, řešit konflikty, posiluje trpělivost v sečkání na kontakt s pedagogem, neboť dítě není ve skupině samo. Podporuje se jeho seberealizace ve skupině dětí. Dítě si osvojuje prosociální chování vůči ostatním dětem. Učí se jednat přátelsky, ohleduplně a tolerantně.

Podle Svobodové (2010) je k prosociálnímu chování zapotřebí všimnout si a porozumět druhému z jeho pohledu, morálně usuzovat, být empatický, rozumět pravidlům a sociálním normám.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 PROJEKT „ČERVENÁ KARKULKA“

Praktická část práce předkládá navržený projekt, jehož jádro tvoří klasická pohádka „Červená karkulka“. Jako předloha je zvolena obrázková knížka - tzv. pohádka z kufříku (obrázek 1), jejímž odborným garantem je Mgr. Eva Svobodová.

Obrázek 1

Pohádka z kufříku

Zdroj: archiv autorky

Projekt popisuje činnosti související s pohádkou a směřuje k rozvoji klíčových kompetencí stanovených Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Projekt maximálně využívá potenciál pohádky v předložených činnostech, které prolínají napříč všemi vzdělávacími oblastmi Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

3.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce bylo prokázat a prakticky ověřit, že pohádka nese potenciál vzdělávat děti ve všech vzdělávacích oblastech uvedených v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

3.2 Metodika

Při realizaci projektu a evaluaci byly využity kvalitativní výzkumné metody: zúčastněné pozorování, nepřímé pozorování - videozáznam, skupinový rozhovor.

Během zúčastněného pozorování pozorovatel dlouhodobě, systematicky a reflektivně sleduje probíhající aktivity ve zkoumaném prostředí, čímž průběh objevuje a reprezentuje. Pozorovatel se stává účastníkem vzájemného působení, kdy činnosti sleduje a zároveň pozorovatelem, kdy se činností účastní, ale je v pozadí, když pokládá otázky. Pozorování zachycuje danou situaci a přesnost jejího popisu je důležitá pro to, aby si čtenář představil danou situaci a zároveň jí rozuměl. Při nezúčastněném pozorování sleduje pozorovatel například prostřednictvím videonahrávky interakce, jež probíhají tak, že jej pozorování jedinci nevidí. Pozorování a rozhovor je vhodné propojit. Pro pozorování lze získat témata z rozhovoru a oporou k otázkám rozhovoru je pozorování. Prostřednictvím rozhovoru jsou zkoumáni členové skupiny s cílem pochopit jejich jednání (Švaříček & Šedřová et al., 2007).

K naplnění dílčích vzdělávacích cílů projektu byly využity metody založené na prožitku, hře, pohybu, fantazii, myšlenkových operacích, manipulaci a komunikaci.

3.3 Charakteristika mateřské školy

Mateřská škola, v níž byl projekt realizován, se nachází v Jihočeském kraji a disponuje dvěma smíšenými třídami s kapacitou 40 dětí. Vytváří pro děti bezpečné prostředí, v němž se děti otevírají informacím a individuálním přístupem jsou povzbuzovány k objevování vlastní aktivitou. Projekt byl realizován ve třídě, v níž je zapsáno 20 dětí ve věku 3 až 6 let. Časový předpoklad projektu byl dva týdny, přičemž bylo přihlédnuto k potřebám dětí, které se projektu zúčastnily. Jména dětí v textu jsou pro zachování anonymity smyšlená.

3.4 Dílčí vzdělávací cíle projektu

„Vzdělávací obsah je v RVP PV uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí: biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Tyto oblasti jsou nazývány: Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět“ (MŠMT ČR, 2021, s. 14).

Projekt svými činnostmi prolíná každou vzdělávací oblastí uvedenou v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

- **Dítě a jeho tělo**

Porozumět slyšenému, odpovídat na otázky

Rozlišovat pomocí zraku, hmatu, čichu a chuti

Uvědomovat si vlastní tělo

Zvládat jemnou motoriku

Rozvíjet pohybové dovednosti

- **Dítě a jeho psychika**

Posilovat zvědavost a radost z objevování

Zvládnout jednoduchou dramatickou úlohu

Rozvíjet citění a prožívání

Rozvíjet prostorovou a pravolevou orientaci

- **Dítě a ten druhý**

Posilovat prosociální chování

Rozvíjet kooperativní dovednosti

- **Dítě a společnost**

Zazpívat píseň, doprovodit zpěv na jednoduchý hudební nástroj

Seznámit se s prostředím České pošty

Poslechnout pohádku

- **Dítě a svět**

Chápat důležitost přírody – les

Rozpoznat nebezpečné situace

3.5 Realizace projektu

- **Den první**

Posadili jsme se v herně do kruhu a společně jsme říkali říkanku, která je rituálem, vstupem do pohádky v každém dalším dnu: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojdme spolu do pohádky.*“ Dětem jsem sdělila, že jsem dnes přišla s kufříkem, v němž pro ně mám pohádku. Zvědavě se ptaly, jaká pohádka to je. Dětem jsem název pohádky nesdělila, ale nechala jsem je hádat. V herně měly připravenou truhlu, v níž byla ukryta nápověda, která jim měla název pohádky napovědět. Zvědavě truhlu otevřely a našly v ní červený čepeček. Ptala jsem se, komu čepeček patří. Všechny děti se shodly na tom, že Karkulce. Děti se zaradovaly a těšily se. Nápověda, která byla v truhle ukryta, vzbudila u dětí o pohádku „Červená karkulka“ zájem. Děti se posadily v herně před stolek, na němž byl pohádkový kufřík. Po jeho otevření žasly, že je v něm opravdu Karkulka. Vyprávění začalo (obrázek 2). Text pohádky (příloha 1).

Obrázek 2

Pohádka z kufříku

Zdroj: archiv autorky

V průběhu vyprávění jsem s dětmi vedla dialog podle obrázkové knížky. Všechny děti se do dialogu zapojily a měly dostatek prostoru pro své vyjádření. Níže uvádím otázky a vybrané odpovědi dětí.

Dialog s dětmi

Podle Svobodové (2016):

Také máte, děti, rády svoji babičku?

Z odpovědí dětí:

„Jo.“ „Jo, my máme dvě.“ „My máme tři.“ „Já mám babičku Ivu a babičku Jarušku.“

„My máme dvě. Jedna bydlí s námi dole.“

Proč ji máte rády?

Z odpovědí dětí:

„Protože je hodná.“ „Moje je taky hodná.“

Co myslíte, jaká zvířátka Karkulka znala?

Z odpovědí dětí:

„Vlka.“ „Veverku.“ „Lišku.“ „Medvěda.“ „Šneka.“ „Mravence.“ „Jelena.“ „Čmeláka.“

„Stonožku.“ „Žižalu.“ „Divoký prase.“ „A taky jsou tam houby.“

Udělal Karkulka správně, že šla natrhat babičce kytičku?

Z odpovědí dětí:

„Ne.“ „Jo.“ „Karkulka neposlechla maminku.“

A co myslíte, copak se teď honí vlkovi v hlavě za myšlenky?

Z odpovědí dětí:

„Že sežere babičku.“ „A Karkulku.“ „Myslivec tam přišel a rozpáral mu břicho.“

Bojíte se?

Z odpovědí dětí:

„Ne.“ „Jo.“ „Ne, já už to jednou viděl v televizi.“

Co myslíte, jak to v tom vlčím břiše vypadá? Co všechno tam je?

Z odpovědí dětí:

„Špatně.“ „Jo, špatně, protože je tam tma.“ „Měl velký břicho, protože tam měl věci Karkulky.“ „A chrápal.“

A do jakého orgánu se dostaly babička a Karkulka?

Z odpovědí dětí:

„Do břicha.“ „Jo, do břicha.“ „Do žaludku.“

Tak co, děti, líbil se vám tenhle konec pohádky?

Z odpovědí dětí:

„Jo.“ „Jo. Dobře to dopadlo.“ „Líbil.“

A jak by to mohlo dopadnout jinak?

Z odpovědí dětí:

„Že by je myslivec nezachránil.“ „Jo, třeba neměl nůž.“ „Neslyšel by ho chrápat.“ „Že by mu myslivec rozpáral břicho a taky ho sežral.“ „Nebo by mu nabarvil břicho borůvkama.“

A proč se vám líbil?

Z odpovědí dětí:

„Protože spadnul do studny.“ „No, že je myslivec zachránil.“

A proč nelíbil?

Na tuto otázku nikdo z dětí neodpověděl. Při doptání, zda se konec líbil všem, odpověděly, že ano.

Co by se vám líbilo více? Kdyby se vlk utopil ve studni, nebo kdyby zůstal s babičkou a Karkulkou jako jejich pejsek?

Z odpovědí dětí:

„Utopil ve studni.“ „Jako pejsek.“ „To by jim všechno sežral.“ „Jako vysavač, že by uklízel.“ „Že by byl kožich.“

Co by jim asi musel slíbit?

Z odpovědí dětí:

„Že už je nesežere.“ „Že bude hodnej.“

Některé děti již pohádku znaly. I přesto udržely pozornost, neboť je vyprávění formou pohádkového kufříku zaujalo. Během vyprávění se k sobě chovaly ohleduplně. Dialog, do něhož se aktivně zapojovaly, vyprávění oživoval a zvyšoval u dětí o pohádku zájem.

Po vyprávění pohádky si děti v „**asociačním kruhu**“ (příloha 1) posílaly obrázkovou kartu, na níž byl les. Větu: *„Když se řekne les, napadne mě...“* doplňovaly svými myšlenkami, vyslovovaly svou asociaci. Zazněla slova: strom, vlk, liška, srnka, jelen, klíště, borůvky, mech, čistý vzduch, komáři, listí, jehličí, větve, ptáci, ticho. Nejvíce mě překvapily a zároveň udělaly radost asociace „čistý vzduch“ a „ticho“. Předpokládala jsem, že se budou děti soustředit pouze na rostliny a živočichy. Zeptala jsem se dětí: *„Chcete se do lesa podívat?“* Děti návrh radostně uvítaly. Vydali jsme se na „**procházku do lesa**“ (příloha 1), během níž děti diskutovaly, co tam asi uvidí a jestli nepotkají vlka. V lese jsem se ptala dětí: *„Co v lese děláme? Jak se v lese chováme? Jaký má les význam? Co do lesa patří a co ne? Jaké stromy vidíme? Mohou v lese růst jedovaté rostliny? Jaká zvířata zde mohou žít? Kdo je myslivec? Co v lese dělá? Znáte ho z nějaké pohádky?“* Sdělovaly, že do lesa mohou chodit na houby a na borůvky. Věděly, jak se v lese správně chovat, že nemají křičet. Jako důvod uvedly, aby neplašily zvířata. Nad významem lesa přemýšlely a došly k závěru, že nám slouží k procházkám, výletům a poskytuje nám lesní plody. Shodly se na tom, že do lesa nepatří odpadky. Jmenovaly stromy, dělily je na listnaté a jehličnaté. Jedovaté rostliny neznaly. Ukázala jsem je dětem na obrázkových kartách a poučila o bezpečnosti. Uvedly, že v lese žije mnoho zvířat, z nichž jmenovaly medvěda, lišku, zajíce, srnku, jelena, datla, ježka, mravence, kukačku, sovu a vlka. Myslivce si představovaly jako pána, který se o les stará a dává zvířatům do krmelce potravu. Uvedly, že myslivce znají z pohádky Červená karkulka, Jeníček a Mařenka, Víla Amálka. V souvislosti s Karkulkou je napadlo, že by ji mohly v lese udělat skrýš, kam by se před vlkem mohla schovat. Vytvořily ji z větví, které posbíraly a společně nosily na místo, kde skrýš vybudovaly. Pracovaly společně a navzájem si se stavbou pomáhaly, aby společného cíle dosáhly. Ve své vlastní činnosti

objevovaly přírodu. Cestou z lesa zahlédly studnu a běžely se podívat, jestli v ní není vlk.

Z pohádky jsme po příchodu z lesa vystoupili říkankou, která je rituálem, výstupem z pohádky v každém dalším dnu: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

- **den druhý**

Sešli jsme se v herně, kde jsme vstoupili do pohádky rituálem: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“ Děti se rozmístily po herně k činnosti „**Vlk nebo babička?**“, v níž jsme využili narativní pantomimu. Postavila jsem se proti dětem a sdělila následující: „*Vlk snědl babičku a převléká se za ni.*“ Poté jsem vyprávěla děj a s dětmi pantomimicky zobrazovala vyprávěné (příloha 1). Když jsme se proměnili na babičku, zeptala jsem se dětí, v co nebo koho bychom se mohli ještě proměnit. Děti předkládané nápady pantomimicky zobrazovaly. Bylo patrné, že se v pohybové činnosti „Vlk nebo babička?“ do role vlka, jenž se převléká za babičku vžily a snažily se vymyslet, co by vlk mohl ještě dělat. Uvědomovaly si své tělo a dokázaly jeho jednotlivé části popsat. V navazující činnosti si představovaly, že by mohly být stromem v lese, zajícem, šiškou, pařezem, sojkou, Karkulkou, vlkem. Z jejich představ bylo patrné, že jsou vtaženy do pohádky. Využily svou fantazii a předložené nápady pantomimicky zobrazovaly.

Pokračovali jsme činností „**Hod kostkou a ponoř se do pohádky**“, ke které jsme se posadili do kruhu. Dětem jsem předem vyrobila šest čtenářských kostek - dvě žluté, dvě zelené, dvě červené (příloha 3 - obrázek 2), s nimiž jsem děti seznámila. Děti zajímalo, proč jsem kostky přinesla a jak si s nimi budou hrát. Prohlédly si obrázky na kostkách a přišly na to, že obrázky souvisí s pohádkou „Červená karkulka“. Na každé kostce bylo šest obrázků, k nimž jsem měla připravené otázky (příloha 1). Cílem bylo, aby si díky kostkám pohádku připomněly a hlouběji nad ní přemýšlely. Před čtením, v jeho průběhu a po přečtení pohádky házely děti kostkami. K obrázkům, které jim na kostkách padaly, jsem přečetla otázky, na které děti odpovídaly. Do činnosti se děti s nadšením a velkým zájmem pustily, byla pro ně atraktivní. Museli jsme si však stanovit pravidla, neboť chtěly házet všechny děti jako první. Následně se během hry vzájemně respektovaly. Jmenovaly obrázek, který na kostce padl. S napětím očekávaly

otázku k obrázku. První odpovídal ten, kdo kostkou hodil a svou odpověď ho doplňovaly ostatní děti. Díky otázkám si děti upevnily děj a hlavní postavy pohádky. Zamýšlely se nad vlastnostmi jednotlivých pohádkových postav. Přemýšlely nad tím, co by se stalo, kdyby Karkulka maminku poslechla. Bylo patrné, že vlka braly jako nepřítele a v lese by se s ním setkat nechtěly. Po hodu kostkou (obrázek 3) kladně hodnotily postavu myslivce a popisovaly, jak moc byl odvážný. Diskutovaly nad tím, co by se stalo, kdyby myslivec lesem nešel nebo nepřišel včas.

Obrázek 3

Hod kostkou

Zdroj: archiv autorky

Uvádím vždy jednu odpověď na otázku, která na kostce padla.

- Žlutá kostka (před začátkem četby pohádky)

Jak se pohádka jmenuje? „Červená karkulka.“

O čem bude pohádka vyprávět? „Jak vlk sežral Karkulku a babičku.“

Co si přeješ, aby se v pohádce stalo? „Aby vlk Karkulku a babičku nesežral.“

Co ti připomíná první obrázek z pohádky? „Že jde Karkulka za babičkou. Má maminku, psa a kočku. A je tam jeden dům.“

Kam si přeješ, aby nás pohádka zavedla? „*Do lesa. Ale nechci, aby tam byl vlk.*“

Kde se bude pohádka odehrávat? „*V lese.*“

Kdo bude v pohádce vystupovat? „*Karkulka, myslivec a vlk. A taky babička.*“

➤ Zelená kostka (během čtení pohádky)

Proč měla Karkulka ráda svoji babičku? „*Protože jí ušila čepeček.*“

Proč poslala maminka Karkulku za babičkou? „*Měla svátek. Nesla jí bábovku a víno.*“

Co říkala maminka Karkulce, než se vydala za babičkou? „*Aby dávala pozor. Že je v lese vlk.*“

Co Karkulka po cestě babičce natrhala? „*Kytičky.*“

Co udělal vlk, když babičku spolkl? „*Lehnul si do postele. A byl převlečený jako babička.*“

Na co se ptala Karkulka babičky (vlka převlečeného za babičku)? „*Proč má velké oči a zuby. A měla rýmu a velký nos.*“

➤ Červená kostka (po přečtení pohádky)

Kdo zjistil, že babičku i Karkulku spolkl vlk? „*Myslivec.*“

Jak zachránil myslivec babičku a Karkulku? „*Rozřezal vlkovi břicho.*“

Co naskládal myslivec vlkovi do břicha? „*Kameny.*“

Jak se cítil vlk, když se probudil? „*Bolelo ho břicho a měl žízeň.*“

Kam se schoval myslivec s Karkulkou a babičkou? „*Do kuchyně.*“

Proč měla Karkulka, babička a myslivec důvod k oslavě? „*Protože je myslivec zachránil.*“

K činnosti „**Vlčí den**“ se děti rozmístily po herně. Zajímalo je, co vlk celý den dělá. Pro větší efekt jsem se převlékla do kostýmu vlka. Vyprávěla jsem dětem, jak vlčí den vypadá a co vlk dělá (příloha 1 – tabulka 1), čímž jsem děti motivovala k provedení jednotlivých pohybových aktivit. Do pohybové činnosti se zapojily všechny děti a svou pozornost směřovaly na pohyb, který jsem znázorňovala. Pozornost byla podpořena vyprávěním o průběhu dne vlka a vlčím kostýmem. Nejvíce radosti si děti užily, když třepaly trupem ve vzporu klečmo a válely sudy vleže. Bylo znatelné, že pohybová aktivita děti baví. Anna vymyslela další příklad, co by mohl vlk dělat. K Anně se postupně připojily další děti se svými nápady, které jsme následně realizovali.

Z pohádky jsme vystoupili rituálem: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

- **den třetí**

Sešli jsme se v herně, kde jsme vstoupili do pohádky rituálem: *„Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.“* Děti vyžadovaly, aby je dnem provázel vlk. Převlékla jsem se tedy do kostýmu vlka. Z výrazů dětí bylo zřejmé, že se těší, co dnes v pohádce zažijí. Po vstupu do pohádky jsem děti k pohybové hře **„Na bábovku“** (příloha 1) motivovala otázkou: *„Co mohla maminka babičce připravit místo bábovky?“* Děti se postavily čelem do kruhu, držely se za ruce a za chůze kolem kruhu říkaly říkanku: *„Karkulka nám povídala, jak maminka připravila – bábovku.“* Vedla jsem rytmus a tempo říkanky. Děti na slovo „bábovku“ ukončily chůzi, pustily se a daly ruce v bok. Následně se otočily na patě, provedly dřep a vstaly. Spojily se zpět do kruhu a opakovaly hru, v níž již jedno z dětí stálo v kruhu, místo slova „bábovku“ vymýšlelo jiný pokrm a k další hře vybralo místo sebe další dítě. Pohybovou hru si děti užily. Nacvičily ji rozloženě. Nejdříve říkaly říkanku a vymýšlely pokrmy, což je velmi bavilo. Následně nacvičily chůzi, otočku na patě, dřep a vztyk v pomalém tempu. Potom nacvičily pohyby v rychlé chůzi. Hra se dětem líbila, některým z nich dělala problém otočka na patě a snažily se ji provádět opakovaně, aby se jim dařila.

Činnost **„Jak se dělá bábovka“** (příloha 1) jsme začali prohlédnutím obrázkových karet a společně jsme popisovali, jaká surovina na kartě je. Následně jsem rozmístila v herně tolik obrázkových karet jednotlivých surovin, kolik bylo dětí. Děti si vzaly papírové košíky, do nichž vyhledávaly suroviny, které jsem postupně vyvolávala. Potom se posadily se svými košíky do kruhu. Jmenovala jsem jednotlivé suroviny a každé dítě je řadilo podle mých pokynů před sebe. Pořadí surovin si poté prohlédly. Naučily se tím, jak budou postupovat při přípravě těsta na bábovku a zároveň prováděly nácvik prostorové a pravolevé orientace. Řazení obrázkových karet činilo potíže především dětem mladším. Činnost si tedy zopakovaly nejdříve s uvědomováním pravé a levé ruky. Poté byly děti v činnosti daleko úspěšnější.

Na činnost **„Dárek pro babičku“** (příloha 1) se děti rozdělily na dvě skupiny. Každá měla k dispozici formu na bábovku jiné velikosti a tvaru. Dětem jsem popsala celkový pracovní postup (příloha 1 – obrázek 1). Pořadí surovin se naučily předchozí činností. Po umytí rukou si rozdělily úkoly, během nichž spolu komunikovaly a pomáhaly si.

Jediným problémem bylo, že si všechny děti chtěly vyzkoušet rozklepnout vajíčko (obrázek 4).

Obrázek 4

Rozklepnutí vajíčka

Zdroj: archiv autorky

I přesto se dokázaly domluvit, což jejich spolupráci posílilo. Suroviny si pamatovaly, doptávaly se pouze na jejich množství. Ořechy, které byly v receptu uvedené, děti záměrně nepoužily. Po nalití těsta do formy si uklidily pracovní prostor a odnesly bábovkové formy s těstem do kuchyně na upečení. Byly seznámeny s bezpečností během manipulace s pečicí troubou a také s tím, aby během takové činnosti byly vždy pod dohledem dospělé osoby. Před obědem si došly bábovky vyzvednout do kuchyně a ve třídě porovnávaly jejich tvar, barvu, velikost a vůni. Po obědě bábovky ochutnaly a porovnávaly chuť každé z nich. Měly pocit, že zažívají oslavu jako Karkulka, babička a myslivec.

Z pohádky jsme vystoupili rituálem: „A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.“

- **den čtvrtý**

Sešli jsme se v herně, kde jsme vstoupili do pohádky rituálem: *„Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.“* Začali jsme den pohybovou činností **„Cvičení s Karkulkou“** (příloha 1). Převlékla jsem se do kostýmu Karkulky a děti k pohybové činnosti motivovala otázkami: *„Děti, víte, jak šla Karkulka lesem? Co všechno mohla v lese vidět?“* V rušné části si děti zahrály honičku borovicových šišek, běhaly po herně a vzájemně se vyhýbaly. Následně běhaly mezi rozmístěnými šiškami. Na průpravnou část jsem děti motivovala takto: *„Karkulka jde lesem, pozoruje zvířata a stromy.“* Děti si vyzkoušely zdravotní cviky (příloha 1 – tabulka 2). V hlavní části cvičily na překážkové dráze. Vyzkoušely si, jaké překážky Karkulka cestou lesem překonávala (příloha 1 – obrázek 2). Zdolávaly slalom mezi kužely, přitahovaly se na lavičce, skákaly v pytli, vystupovaly na žebřiny a sestupovaly zpět, prolézaly tunelem a využily atletický žebřík ke střídavé chůzi a lehčímu běhu. Zahrály si hru **„Předhoní vlk Karkulku?“** (příloha 1). Každé z dětí se drželo padáku v úrovni pasu. Položila jsem na padák dva míče, jeden červený (Karkulka) a druhý šedý (vlk). Děti padák nadzvedávaly a snižovaly. Pohybem koulely míče dokola. Sledovaly pohyb, zda vlk předhoní Karkulku. Snažily se, aby míče z padáku nevypadly. Nebyly však úplně sehrané a tak se několikrát stalo, že jim míče z padáku vypadly. I přesto si hru užily s úsměvem na tváři a sledovaly vývoj hry. **„Relaxaci“** (příloha 1) jsem s dětmi zahájila říkankou: *„My už z lesa nemůžeme, tak nožičkám pomůžeme.“* Děti si lehly na záda, vnímaly relaxační hudbu a představovaly si, jak leží v lese na mechu, skrz stromy svítí sluníčko a slyší zpěv ptáků.

Po relaxaci děti zajímalo, jak mohla vypadat cesta k babičce a zkusily ji navrhnout podle svých představ v činnosti **„Karkulčina cesta lesem“** (příloha 1). Pomocí připravených pomůcek tvořily cestu lesem, kterou se Karkulka mohla vydat za babičkou. Děti mě překvapily vzájemnou spoluprací. Pokud se někomu práce nedařila, nabízely si vzájemnou pomoc, případně si vyměnily činnosti. Tvořily společně a navrhovaly, jak by mohla cesta lesem vypadat. Malířského plátna se ujali tři chlapci, během jehož natírání zelenou temperovou barvou si hráli na malíře a zkoušeli si různé postoje. Ostatní děti natíraly chaloupky, stromy, klády, pařezy a další komponenty. Petra si vybrala k natření temperovou barvou chaloupku. Po chvíli zjistila, že je moc velká a bude to dlouho trvat, což se jí nelíbilo. Na Petru zareagovala velmi krásně Simona, která si k natírání barvou

vybrala strom a nabídla Petře, aby si to vyměnily. Petra návrh Simony s radostí přijala. Během činnosti se děti domlouvaly na tom, jak bude Karkulčina cesta lesem vypadat. Chlapci, kteří natírali malířské plátno, měli činnost hotovou dříve, než ostatní děti. V natírání dalších komponentů pokračovat nechtěli. Nabídla jsem jim, že když si hráli na malíře, mohou si zahrát i na stavební montéry. Chlapci můj návrh s velkou radostí přijali. Předložila jsem jim demontovanou babiččinu chaloupku, kterou jsem před projektem vyrobila. Chlapcům jsem vysvětlila, že jako návod na sestavení chaloupky jim poslouží čísla, kterými byly označeny jednotlivé díly chaloupky. Došli si do dílenského koutku pro nářadí a pustili se do montáže (obrázek 5).

Obrázek 5

Stavba babiččiny chaloupky

Zdroj: archiv autorky

Mezitím ostatní děti pokračovaly v práci. Vzájemně spolupracovaly, tvořily společně, pomáhaly si, komunikovaly spolu, vycházely si vstříc a respektovaly se. Natřené komponenty, potřebné ke kompletaci Karkulčiny cesty lesem, přenesly na ubrus a nechaly schnout. Po činnosti uklidily pracovní prostor. Na následné procházce děti napadlo, že by si do Karkulčiny cesty lesem mohly dát větvičky z borovice, které procházkou lesem našly. Borovicové větvičky posbíraly a přinesly do mateřské školy.

Karkulčinu cestu lesem pak společnými silami zkompletovaly během volné hry (obrázek 6).

Obrázek 6

Karkulčina cesta lesem

Zdroj: archiv autorky

Během činnosti předkládaly své nápady, jak by Karkulčina cesta lesem mohla vypadat a tvořily společně. Dokázaly si vzájemně naslouchat a nápady druhých rozvíjely. Větvíčky využily k dekoraci stromů. Jaroslava napadlo, že vyrobí ještě vlka. Požádal mě o materiál na jeho výrobu a samostatně vlka vytvořil. Společné dílo děti odnesly do šatny, kde ho položily na parapet okna, aby se rodiče mohli podívat, co vytvořily.

Z pohádky jsme vystoupili rituálem: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

- **den pátý**

Sešli jsme se v herně, kde jsme vstoupili do pohádky rituálem: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“ Posadili jsme se do kruhu a k činnosti jsem děti motivovala otázkou: „*Co Karkulka vnímala v lese?*“ Každé dítě si vzalo peříčko, pruh papíru, papírového hada a brčko. Prováděli jsme nácvik správného dýchání. „**Dechové**

cvičení s Karkulkou“ (příloha 1) provázelo ze strany dětí velký zájem. Motivovány pomůckami procvičovaly hluboký nádech nosem, pomalý výdech ústy, foukaly do peříčka, pruhu papíru a papírového hada, kterého se snažily dofoukat do obruče. Pracovaly soustředěně a vyžadovaly v dechovém cvičení pokračovat (obrázek 7).

Obrázek 7

Dechové cvičení

Zdroj: archiv autorky

Dále jsem děti motivovala otázkou: „Co dělá jazyk v tlamě vlka?“ k **„Artikulačnímu cvičení s vlkem“** (příloha 1 - tabulka 3), při němž se učily správně pohybovat jazykem. Artikulační cvičení provázela pohádka „O jazyku vlka“, podle níž vyplazovaly a schovávaly jazyk, snažily se jazykem dosáhnout na špičku nosu, vyplazovaly jazyk k bradě, kmitaly jazykem zprava doleva, klapaly jazykem o horní patro, špičkou jazyka přejížděly horní a spodní ret.

Na dechové a artikulační cvičení jsme navázali **„písni Červená karkulka“** (příloha 1 - obrázek 3). Děti jsem s písní seznámila, líbila se jim po obsahové stránce. Ptala jsem se dětí, zda některým slovům v písni nerozumí. Zajímaly se o slovo „lulka“, které jsem jim vysvětlila jako druh dýmky. Vytleskali jsme si z písni tato slova na slabiky: palouk, bodláčí, vlk, lulka, chlupáč, Karkulka, činka, kožich. Vytleskávání slov na slabiky nečinilo

dětem potíže. Píseň jsem dětem interpretovala. Během nácviu jsme pracovali současně s textem a melodií. Děti sledovaly vzorové předvedení písně. K mému zpěvu, doprovázenému klavírem, se přidávaly intuitivně. Píseň jsem zpívala několikrát za sebou, přičemž hudebně rozvinutější děti se po chvíli připojily. Poté si děti vzaly Orffovy hudební nástroje, jimiž zpěv písně doprovodily.

K činnosti **„Co si schovala Karkulka do košíčku“** (příloha 1) jsem děti motivovala otázkou: *„Co si schovala Červená karkulka cestou lesem do košíčku?“* Činnost byla pro děti zajímavá. Nejprve si prohlédly obrázkové karty s přírodninami z lesa (smrková šiška, borovicová šiška, plod dubu – žalud, kůra stromu, borůvčí, mech, větvička smrku, větvička borovice), které již v průběhu činnosti neviděly. Děti se střídaly a jedno po druhém vsunulo ruce do košíku, vybralo jednu přírodninu, kterou vnímalo hmatem, popsalo její vlastnosti a pojmenovalo. Ostatní děti s napětím vyčkávaly, zda přírodninu správně určí a pojmenuje. Po vyjmutím přírodniny z košíku ostatní děti kontrolovaly, jestli je odpověď správná a dítěti zatleskaly. Anně a Alici dělalo problém určení větvičky z borovice a smrku, vzájemně je zaměňovaly.

Z pohádky jsme vystoupili rituálem: *„A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.“*

- **den šestý**

Sešli jsme se v herně, kde jsme vstoupili do pohádky rituálem *„Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.“* Činnost **„Karkulka trhá kytíčku pro babičku“** (příloha 1) jsme zahájili hádankou. Většina dětí uhodla, že se jedná o květinu. Děti si prohlédly květy, které jsem vystříhla z filcu (příloha 3 - obrázek 3). Jelikož jsem měla k dispozici barvy, s jejichž určením by mohly mít minimálně mladší děti problém, nejprve jsme si je společně určili. Děti se rozdělily do dvojic a na základě diktátu „trhaly“ květy podle barvy, počtu, počtu a barvy, pořadí a barvy. Poté jsem dětem ukázala kreslíci karton, na němž byly květy v daném pořadí, barvě a počtu. Děti měly dostatečný prostor si předlohu prohlédnout a následně jim bych schována. Zkoušely pak „trhat“ květy dle předlohy, kterou viděly. Ve dvojicích se mezi sebou dokázaly domluvit a jeden druhému byl oporou.

Na činnost „**Karkulka a vlk**“ (příloha 1) jsme připravili potřebné pomůcky. Děti jsem motivovala větou: „*Vlk z pěti prstů tělo má, Karkulku v lese vyleká.*“ Sdělila jsem dětem, že si Karkulku a vlka mohou vytvořit a popsala postup. Zpočátku o činnost neprojevíly zájem všechny děti. Některé z nich si chtěly pouze otisknout ruku, ale v průběhu činnosti se připojily. Z mého pohledu je nejvíce bavilo natírat ruku černou prstovou barvou a následně ji otisknout na bílý kreslicí karton. Menší zájem se u dětí projevil ve stříhání papíru. I přesto všechny děti činnost dokončily, některé z nich dokreslovaly detaily, které je napadly (obrázek 8). Během kresby detailů bylo zřejmé, že některé děti ještě nemají navozený správný úchop psacího náčiní.

Obrázek 8

Karkulka a vlk

Zdroj: archiv autorky

Z pohádky jsme vystoupili rituálem: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

- **den sedmý**

Sešli jsme se v herně, kde jsme vstoupili do pohádky rituálem: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“ K činnosti „**měření vzdálenosti**“ (příloha 1) se děti rozdělily do dvojic. Každá dvojice měla k dispozici papírovou chaloupku, nůžky, červenou a šedou vlnu. V různých vzdálenostech jsem od chaloupek rozmístila červený kruh (Karkulka) a šedý kruh (vlk). Děti dostaly pokyny – změřit pomocí vlny (přiložit červenou vlnu k červenému kruhu, natáhnout ji k chaloupce a ustříhnout, přiložit šedou vlnu k šedému kruhu, natáhnout ji k chaloupce a ustříhnout) vzdálenost Karkulky i vlka od chaloupky a zjistit (přiložením červené a šedé vlny k sobě), kdo z nich má k babiččině chaloupce kratší cestu a kdo delší. Během činnosti jsem zjistila, že některé děti potřebovaly dovysvětlit zadání. Téměř všechny děti nedostatečně napínaly vlnu, která některým z nich dělala problém ustříhnout. Když začaly pracovat ve dvojici, napnutí vlny se jim začalo dařit. Nakonec se všem dvojicím podařilo vzdálenost změřit a určit, kdo měl kratší či delší cestu k babiččině chaloupce (obrázek 9).

Obrázek 9

Měření vzdálenosti

Zdroj: archiv autorky

V další činnosti si děti zahrály hru „**Vlku, vstávej!**“ (příloha 1), k níž jsem je motivovala takto: „*Vlka už všichni dobře znáte. Jaká znáte další zvířata? Jak dlouhé dělají kroky?*“ Děti jmenovaly tato zvířata: jelen, prase, zajíc, srnka, liška, mravenec, pták, had, stonožka, ježek, pavouk, myš, slepice, slon, kočka, pes, kachna, žirafa. Společně jsme si vymezili délku kroků těchto vybraných zvířat: mravenec, slon, kočka, slepice. Děti se postavily do řady na jednu stranu herny, já proti dětem na druhou stranu herny a volala jsem: „*Vlku, vstávej!*“ Děti se mě ptaly: „*Kolik je hodin?*“ Na otázku jsem odpovídala udáním počtu kroků daného zvířete a společně s dětmi jsem kroky počítala. Postupně se děti ke mně přibližovaly. První z nich mě vystřídalo a řídilo opakující se hru. Počet kroků dokázaly dodržet, délka kroků jim však činila potíže a navzájem se upozorňovaly.

Po hře jsme se posadili v herně k činnosti „**Kde je vlk?**“ (příloha 1), v níž děti prováděly nácvik prostorové a pravolevé orientace. Motivovala jsem děti otázkou: „*Kde se schovává vlk?*“ Ač jsem předpokládala, že zvolené pomůcky (příloha 3 - obrázek 4) děti zaujmou, do činnosti se čtyři děti nechtěly zapojit, jen přihlížet. Každé dítě si vzalo jednu chaloupku a obrázek s vlkem. Dávala jsem dětem pokyny: „*Polož vlka před domeček. Polož vlka za domeček. Polož vlka pod domeček. Polož vlka vpravo vedle domečku. Polož vlka vlevo vedle domečku.*“ V pravolevé orientaci chybovalo již podstatně méně dětí než v činnosti „*Jak se dělá bábovka*“. K upevnění jsme určovali, která ruka je pravá, která levá, k čemuž se přidaly i děti sledující činnost. V prostorové orientaci se problém nevyskytl.

Z pohádky jsme vystoupili rituálem: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

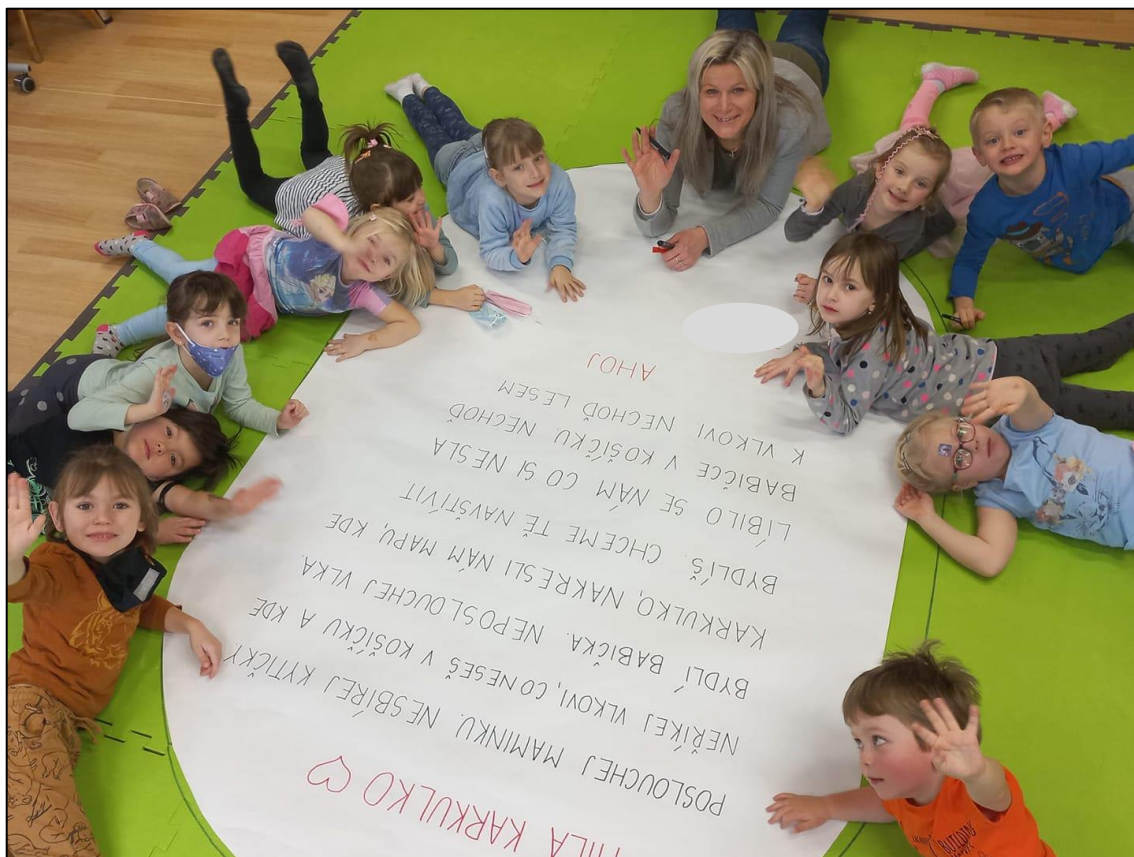
- **den osmý**

Sešli jsme se v herně, kde jsme vstoupili do pohádky rituálem: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“ Zeptala jsem se dětí: „*Děti, máte pro Karkulku nějakou radu? Napíšeme Karkulce dopis?*“ Děti činnost „**Dopis pro Karkulku**“ (příloha 1) překvapila. Hned mi sdělovaly, že ještě psát neumí. Vysvětlila jsem jim, že budou vymýšlet text dopisu a já jej napíši. Činnost byla pro děti zajímavá a se zájmem vymýšlely text. Nejprve se překřikovaly. Domluvili jsme se, že každý řekne, co by chtěl

Karkulce napsat a společně věty vymyslí. Děti mezi sebou začaly spolupracovat a domlouvaly se. Dbala jsem na to, aby každé dítě v dopise pro Karkulku našlo svou myšlenku. Bylo patrné, že myšlenky dětí směřovaly k radám pro Karkulku a k tomu, že by rády znaly Karkulčinu adresu, aby ji mohly navštívit (obrázek 10).

Obrázek 10

Dopis pro Karkulku

Zdroj: archiv autorky

Dopis ilustrovaly, srolovaly a chtěly zavázat provázkem. Zavazování se jim nedařilo, ač si navzájem pomáhaly. Poprosily mě, zda bych jim dopis nezavázala. Na dopis chtěly napsat adresu, kterou mi nadiktovaly. Dopis jsme odnesli na pobočku České pošty, kde jsme měli domluvenou exkurzi. Po vstupu děti pozdravily a s nadšením sdělovaly pracovníci za přepážkou, že napsaly dopis Karkulce a chtěly by ho poslat. Sledovaly celý proces od podání dopisu až k jeho odvozu. Dopis měly možnost vážit a měřit. Nalepily na dopis štítek a naložily ho do auta České pošty.

Z pohádky jsme vystoupili rituálem: „A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.“

- **den devátý**

Sešli jsme se v herně, kde jsme vstoupili do pohádky rituálem: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“ Před činností „**Jak se cítila Karkulka a babička v břiše vlka?**“ (příloha 1) jsem se dětí zeptala: „*Jak to asi vypadá v břiše vlka?*“ Z odpovědí dětí vybírám následující: „*Hrozně.*“ „*Má ho nacpaný.*“ „*Jo. Protože sežral Karkulku a babičku.*“ Aby si děti uvědomily, jak se asi Karkulka s babičkou cítily v břiše vlka, nabídla jsem jim, že si mohou „jako“ prožít to, co Karkulka s babičkou. Upozornila jsem děti, kdyby se někdo z nich na tuto činnost necítil, měl strach či cokoli jiného, může se posadit, dívat se nebo si jít hrát. Karel se posadil ke stolečku a chtěl se jen dívat. Ostatní děti se položily v herně tak, aby byly co nejbliž k sobě (obrázek 11).

Obrázek 11

Cesta do vlčího břicha

Zdroj: archiv autorky

Nabídla jsem dětem baterky, aby se v břiše vlka nebály. Mohly si tak posvítit a vidět, jak to tam vypadá. Vznikl problém, neboť baterky jsem měla dvě a chtěly ji téměř všechny děti. Domluvily se, že se o baterky budou v břiše vlka střídat. Další problém nastal během přikrytí dětí dekou, kdy jsem zjistila, že deka není dostatečně velká, aby

splnila předpokládaný efekt. Požádala jsem děti, aby se rozdělily na dvě skupiny. Dohodly se, že půjdou jako první chlapci, po nich dívky. Ve vlčím kostýmu jsem přikryla chlapce dekou a dobrodružství začalo. Poté i dívky. U obou skupin probíhaly bouřlivé rozhovory. Děti z „břicha“ volaly, co všechno v něm vidí a jaké to tam je. V činnosti děti zažily, jak to ve vlčím břiše vypadá a jak se tam Karkulka s babičkou mohly cítit. Z břicha jsem děti „zachránila“ v kostýmu myslivce (obrázek 12).

Obrázek 12

Myslivec zachraňuje

Zdroj: archiv autorky

V navazující činnosti **„Co všechno bylo v břiše vlka?“** (příloha 1) se děti posadily do kruhu a posílaly si baterku. Kdo baterku držel, popisoval, co v břiše vlka viděl. Z odpovědí dětí: „Kosti.“ „Maso.“ „Trenky.“ „Pivo.“ „Boty.“ „Tmu.“ Poté se děti posadily ke stolům a do pracovního listu, na němž byl vlk (příloha 2 – obrázek 18, autorka pracovního listu: Petra Vitnerová) dokreslovaly, co všechno v břiše vlka viděly.

V činnosti **„Najdi Karkulku“** (příloha 1) jsem dětem sdělila, že se v lese mohlo Karkulce přihodit i něco jiného. Nechala jsem děti přemýšlet, co by se Karkulce, ale i nám, mohlo

v lese přihodit. Děti vymýšlely různé situace: „Že nás štípne komár.“ „Nebo zabloudíme.“ Povídali jsme si o různých nebezpečích a nástrahách, která nás mohou v lese potkat. Sdělila jsem dětem, že se Karkulka mohla v lese ztratit. Rozmístila jsem v herně (lese) červené papírové kruhy (Karkulky) a děti dostaly za úkol je najít. Děti se pustily do hledání, byly velmi aktivní. Některé našly brzy, s ostatními využily nápovědu „mrzne, přehořívá, hoří“, aby se vydaly správnou cestou. Během hledání si užily spoustu zábavy. Když nemohly na některou z „Karkulek“ dosáhnout, dopomohly si výstupem na židli.

Z pohádky jsme vystoupili rituálem: „A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.“

- **den desátý**

Sešli jsme se v herně, kde jsme vstoupili do pohádky rituálem: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“ Na poslední den projektu jsem naplánovala „**Dramatizaci pohádky**“ (příloha 1), která je výstupem projektu. Děti jsem motivovala otázkou: „*Chcete, děti, prožít Karkulčin příběh?*“ Děti se moc těšily, byly nedočkavé. Před dramatizací pohádky jsme společně připravili kostýmy pro jednotlivé postavy z pohádky, kulisy a vše potřebné. Následně si děti vzaly listy obrázkové knížky, aby si posloupnost pohádky „Červená Karkulka“ ještě vyzkoušely. Deset dětí mělo svůj list. Postavily se do řady a pohádka byla rozházená. Děti, které v řadě nestály, radily děti s listy do řady podle děje, což se jim podařilo. Následně jsem každému dítěti dala celou sadu listů obrázkové knížky, aby si vyzkoušelo sestavit pohádku samostatně. S dětmi jsem se ještě posadila do kruhu s jedním míčem. Děti vyprávěly pohádku tak, že začalo vyprávět dítě, které drželo míč, ten poslalo dalšímu dítěti a to navázalo na vyprávění předchozího dítěte. Před dramatizací pohádky dostaly děti za úkol rozdělit se do dvou skupin. Jedna skupina tvořila „herce“, druhá skupina „diváky“. Děti byly seznámeny s tím, že v následující dramatizaci pohádky si své pozice vymění. Rozdělení do skupin se dětem podařilo. Problém však nastal, když si děti vybíraly svou roli. Měly pocit, že na ně role nevyšla nebo chtěly jinou. Většina z nich si přála být Karkulkou nebo vlkem. Jedno z dětí si nepřálo být v roli myslivce, bálo se, aby ho vlk „nesežral“. Nabídla jsem dětem, že v pohádce mohou ztvárnit i jiné role, mohou být kytičkami, stromy v lese nebo vypravěčem, nápovědou. Ve skupině si sdělovaly své představy, jak pohádku

z dramatizují. Na rolích se jim nakonec podařilo domluvit (obrázek 13).

Obrázek 13

Obsazení hlavních rolí

Zdroj: archiv autorky

Původní plán, abych byla vypravěčem, byl pozměněn. Děti dramatizovaly samostatně a improvizovaly. Každá skupina si připravila své vystoupení, které předvedla skupině druhé. Některé děti byly zpočátku stydlivé. Dramatizací diváky velmi mile překvapily, měly úžasné nápady. Po dramatizaci pomáhaly s úklidem kostýmů a kulis.

Následně jsem dětem sdělila, že naše cesta pohádkou „Červená karkulka“ je u konce. Z pohádky jsme vystoupili říkankou: „*V pohádce jsme spolu byli, spoustu věcí jsme zažili. Byly to fakt bezva hrátky a teď jdeme zase zpátky. Hop!*“ Po vyskočení z pohádky jsme se posadili do kruhu k diskuzi, do něhož jsem dala „Karkulčinu cestu lesem“, kterou děti během projektu vytvořily. V diskuzi jsem byla moderátorem a snažila jsem se navodit příjemnou atmosféru, pocit klidu a bezpečí, k čemuž společný výtvar děti dopomohl. Děti dostaly prostor k hodnocení projektu a sebehodnocení. Sdělovaly, co je zaujalo, co se naučily, co jim dělalo potíže, s čím si nedokázaly poradit, zda někoho požádaly o pomoc, kdo jim pomohl, jak se během projektu cítily a na co se těšily.

3.6 Evaluace projektu

Vzdělávací oblast Dítě a jeho tělo

- Porozumět slyšenému, odpovídat na otázky

V činnosti „Hod' kostkou a ponoř se do pohádky“ se potvrdilo, že děti porozuměly pohádce, neboť velmi aktivně a zcela správně odpovídaly na otázky. Znatelný byl rozdíl mezi dětmi ve slovním vyjádření. Některé z nich mají problém s výslovností určitých hlásek. Během vyprávění pohádky svými slovy měly přiměřenou slovní zásobu a patrná byla jejich velká fantazie.

- Rozlišovat pomocí zraku, hmatu, čichu a chuti

Děti dokázaly zrakem rozlišit tvar, velikost a barvu bábovky. Čichem poznaly její vůni. Během ochutnávky rozlišily chuť bábovek, dokázaly porovnat, která je sladší, ve které je více kakaa. Úskalí shledávám v možných alergiích dětí, což se potvrdilo v jednom případě. Eliška se tak nemohla zúčastnit chuťového vnímání. V činnosti „Co si schovala Karkulka do košíčku?“ rozpoznaly hmatem přírodninu. Anna a Alice chybovaly v poznání smrkové a borovicové větvičky, vzájemně je zaměňovaly. V činnosti „Najdi Karkulku“ pomocí zraku vyhledaly všechny „Karkulky“. K některým využily náповědu „mrzne, přehořívá, hoří“.

- Uvědomovat si vlastní tělo

Děti zvládly v činnosti „Vlk nebo babička?“ pojmenovat všechny části těla. Vlastními zajímavými nápady činnost rozvíjely.

- Zvládat jemnou motoriku

V činnosti „Karkulka a vlk“ zvládly zacházet s tužkou, papírem, barvou, štětcem, pastelkami, nůžkami. Ač se některé děti činnosti zprvu zúčastnit nechtěly, nakonec se všem dětem práci podařilo dokončit. Je však zapotřebí předkládat dětem dostatek činností, v nichž budou jemnou motoriku nadále rozvíjet. Činnost „Co všechno bylo v břiše vlka“ poukázala na to, že je potřeba nadále upevňovat správný úchop psacího náčiní. V činnosti „Dárek pro babičku“ děti manipulovaly se surovinami. Obaly mléka, oleje, mouky, cukru a kakaa dokázaly otevřít. Samostatně zvládly rozklepnout vajíčka, vymazat formu a připravit těsto na bábovku. Po činnosti uklidily pracovní prostor.

- Rozvíjet pohybové dovednosti

Během činností „Vlčí den“, „Na bábovku“, „Cvičení s Karkulkou“, „Vlku, vstávej!“,

„Procházka do lesa“ zvládly pohyb ve skupině, zdolat překážky i napodobit pohyb podle vzoru. Během cvičení respektovaly stanovená pravidla. Dobře se orientovaly a pohybovaly v lesním terénu. Bylo patrné, že děti pohyb baví a vyhledávají ho. Svou fyzickou zdatností mě mile překvapily. Zvolené pohybové aktivity byly adekvátní věku a schopnostem dětí.

Vzdělávací oblast Dítě a jeho psychika

- Posílit zvědavost a radost z objevování

Děti v činnosti „Měření vzdálenosti“ i přes prvotní problémy s nepochopením zadání zvládly měřit vzdálenost, zajímalo je, kdo bude u chaloupky dříve. Projevily radost ze zjištěných výsledků. Příště bych pro činnost zvolila názornou ukázkou, nejen slovní instrukce.

- Zvládnout jednoduchou dramatickou úlohu

Pohádka byla pro děti dobře zvolená, pochopitelná a během „Dramatizace pohádky“ zvládly jednoduchou dramatickou úlohu bez problémů. Měly dostatečný prostor pro seberealizaci a sebevyjádření. Byly schopné ve skupině spolupracovat a adekvátně komunikovat. I přes prvotní problémy si dokázaly rozdělit role, do nichž se vžily. Svými nápady dramatizaci oživovaly a vykouzlily na tvářích diváků úsměv.

- Rozvíjet citění a prožívání

V činnosti „Jak se cítila Karkulka a babička v břiše vlka?“ se dokázaly soustředit a vžít do role Karkulky a babičky. Prožily dané jen „jako“ a své prožitky dostatečně vnímaly, dokázaly je verbálně i neverbálně reflektovat. Činnosti se nezúčastnil Karel, chtěl pouze přihlížet.

- Rozvíjet prostorovou a pravolevou orientaci

Během činnosti „Jak se dělá bábovka“ chybovaly v prostorové a pravolevé orientaci děti převážně mladší. Bylo potřeba činnost opakovat. V opakované činnosti, po uvědomění si pravé a levé ruky, byly děti daleko více úspěšné. V činnosti „Kde je vlk?“ se odrazil nácvik prostorové a pravolevé orientace v předchozí aktivitě. Děti byly úspěšnější, přičemž si hned ze začátku činnosti uvědomovaly pravou a levou ruku.

Vzdělávací oblast Dítě a ten druhý

- Posilovat prosociální chování

V činnosti „Dárek pro babičku“ si chtělo více dětí vyzkoušet rozklepnout vajíčko,

dokázaly se však bez problémů domluvit. Při činnosti se střídaly a navazovaly jeden na druhého. V činnosti „Karkulčina cesta lesem“ si Petra vybrala k natření temperovou barvou chaloupku. Po chvíli zjistila, že je moc velká a bude to dlouho trvat, což se jí nelíbilo. Na Petru zareagovala velmi krásně Simona, která si k natírání barvou vybrala strom a nabídla Petře, aby si to vyměnily. Petra návrh Simony s radostí přijala. V činnosti „Dopis pro Karkulku“ předkládaly své myšlenky, které společně vkládaly do vět. Navzájem si pomáhaly s vázáním kličky u dopisu, což se jim nakonec nepodařilo. Dokázaly si však říci o pomoc.

- Rozvíjet kooperativní dovednosti

V činnosti „Karkulčina cesta lesem“, která byla společným dílem dětí, dokázaly rozvíjet tvořivost. Vytvořily „Karkulčinu cestu lesem“, na níž se domlouvaly a předkládaly nápady, které společně realizovaly. Při společné činnosti respektovaly jeden druhého. Nebály se projevit a zapojit svou fantazii. Pro práci s temperovými barvami by bylo vhodné mít pro děti připravené zástěrky, v tomto případě si zašpinily oděv. V činnosti „Karkulka trhá kytíčku pro babičku“ trhaly květy podle diktátu, pracovaly ve dvojicích a vzájemně rozvíjely kooperativní dovednosti. Určit doplňkové barvy činilo potíže převážně dětem mladším.

Vzdělávací oblast Dítě a společnost

- Zazpívat píseň Červená karkulka, doprovodit zpěv na jednoduchý hudební nástroj

„Písni Červená karkulka“ předcházelo „Dechové cvičení s Karkulkou“, v němž děti prováděly nácvik správného dýchání, jehož základy nečinily dětem potíže. Také „Artikulační cvičení s vlkem“, v němž se učily správně pohybovat jazykem. Zajímal se o slovo lulka, které jsem jim vysvětlila. K mému zpěvu se přidávaly postupně a opakováním píseň dokázaly zazpívat. Doprovodit píseň na jednoduchý hudební nástroj se dětem podařilo a velmi bavilo.

- Seznámit se s prostředím České pošty

Připravený „Dopis pro Karkulku“ odnesly děti na pobočku České pošty, kde jim bylo představeno její prostředí a zaměstnanci. Vyzkoušely si odeslat dopis Karkulce. Dokázaly samostatně řešit vzniklé situace a vzájemně si pomáhaly. Úskalí shledávám v malém prostoru pobočky České pošty. Také v tom, aby si všechny děti vyzkoušely

dopis měřit, vážit, lepit štítek, ale i následně nakládat do auta České pošty.

- Poslechnout pohádku

Zvolená pohádka byla pro děti vhodná a dostatečně inspirující. Poslech pohádky nedělal dětem žádný problém, vyprávění pomocí pohádkového kufříku je velmi zaujalo, setkaly se s ním poprvé. Udržely pozornost a aktivně se zapojovaly do diskuze během vyprávění. Pochopily hlavní myšlenku pohádky a během vyprávění projevovaly své emoce. Dokázaly rozlišit vhodné a nevhodné chování.

Vzdělávací oblast Dítě a svět

- Rozpoznat nebezpečné situace

Děti z procházky do lesa získaly nové znalosti o přírodě. Ví, s jakými nebezpečnými situacemi se mohou v lese setkat - se zvířaty, jedovatými rostlinami. Chovají se k přírodě ohleduplněji, dbají více na svou bezpečnost. Procházkou lesem zmínil Oliver, že může les i hořet. Připomněli jsme se tedy i telefonní čísla na složky integrovaného záchranného systému.

- Chápat důležitost přírody - les

Děti chápou důležitost lesa. Vnímaly, co nám les poskytuje. Věděly, jak se v lese mají chovat.

Děti prožily projekt s klasickou pohádkou „Červená karkulka“. Plánovaný čas byl dostatečný pro naplnění všech cílů projektu. Pohádka byla vhodnou motivací pro navržené činnosti. Na děti nebyl vyvíjen nátlak, činnosti byly zvoleny přiměřeně k jejich věku. Při práci ve dvojicích či skupinách byly mladší děti vedeny dětmi staršími. Nabízenými činnostmi byly děti zaujaty, zapojovaly se do přípravy pomůcek a prostředí. Do projektu se podařilo zapojit všechny děti. Vzdělávací podmínky pro realizaci projektu byly vyhovující, byla navozena klidná a příjemná atmosféra. Děti přiměřeným způsobem a adekvátně svému vývoji získaly dostatek nových poznatků, dovedností a zkušeností. Děti naslouchaly jeden druhému, vnímaly prožitky a posílily si vztah k pohádkám. Rozvinula se jejich představivost a fantazie, dokáží lépe spolupracovat a dodržovat pravidla. Své prožitky a pocity umí výtvarně, pohybově a dramaticky vyjádřit. Realizované činnosti přispěly k větší sebedůvěře a samostatnosti dětí. Umí slovně vyjádřit radost, pocit z poznání, z úspěchu, dokáží zvládnout dílčí neúspěch a požádat o pomoc. Objevilo se více snahy vzájemně si pomoci při řešení

problémů. Při činnostech spolu lépe spolupracují. Dokáží vyjádřit svůj postřeh a názor, jsou zvědavější. Lépe se soustředí na hmatové vjemy. V kolektivu dětí se podařilo posílit prosociální chování. Děti ví, čím mohou druhému udělat radost.

K tomu, aby se harmonicky rozvíjela celá dětská osobnost, ukázala evaluace projektu směr k logopedické prevenci a oblasti jemné motoriky. Jako vhodné se jeví pravidelné zařazení logopedických chvil do všech činností vzdělávacího programu. S dětmi může pracovat logopedický asistent, který se přizpůsobí možnostem dětí a jejich věku. Vhodná je i spolupráce s rodiči, například formou logopedických deníků, v nichž by dítě mělo logopedické chvíle k dispozici. Oblast jemné motoriky je možné nadále rozvíjet dostatkem nabízených, vhodně motivovaných činností.

3.7 Diskuze a závěrečné shrnutí

Po realizaci projektu se ztotožňuji s názorem Míčkové (2016), že do dětského světa pohádka jednoznačně patří. Její hrdinové pomáhají dětem poznat svět plný fantazie i sílu dobra a zla. V pohádkách pátrají po výkladu reálného světa, jenž je pro ně spletitý. Dítě pohádce věří, s pohádkovými hrdiny ji prožívá a nachází souvislosti s vlastním životem. Proto má hluboký význam vést dítě náležitým směrem. Do pohádky. Pedagog je podstatným prostředníkem dítěte a pohádky. Má mnoho možností, jakými lze s pohádkou pracovat. Literární předloha je jednou z nich. Je cestou dítěte i pedagoga k pohádce a životu skrze pohádkové hrdiny, cestou k realizaci pohádkového projektu.

Projekt „Červená karkulka“ začal vyprávěním pohádky. Již úvod pohádky formulací „Bylo, nebylo...“, podle slov Dolákové (2015), vzbudil u dětí pozornost.

Bylo prokázáno, že klasická pohádka se zdá být vhodnou možností pro hodnotné vzdělávání dětí předškolního věku. Dítě pomocí pohádky může získat nové znalosti, dovednosti, postoje a učit se samostatně vyjednávat, řešit problémy a pohádkoví hrdinové mu jsou pozitivním vzorem do života (Svobodová & Švejdová, 2011).

Bylo zřejmé, že svět dítěte, jak uvádí Čačka (1999), je se světem pohádek propojen mnoha vazbami, které se prolínají a vzájemně ovlivňují. Pohádka tak vnáší do světa dítěte obohacení v citové, rozumové, mravní rovině, fantazii i představivosti.

Pohádka, jak říká Černoušek (2019), předala dětem na časté otázky typu „Proč?“ soustavu informací. Svou zázračnou a přitažlivou mocí odpovídala na psychické potřeby dětí. Poskytla jim zábavu a napětí, probudila a stimulovala jejich zvědavost, rozvíjela inteligenci a poznávací schopnosti. Podněcovala představivost a imaginaci.

Potvrdilo se, že ve věkově smíšené třídě usilují mladší děti o přízeň dětí starších, rády se jimi inspiroují, vnímají jejich kompromisy během hry, jakým způsobem se prosazují a řeší konflikty. Svou hodnotu ve skupině si starší děti uvědomují. Učení dětí je vzájemné, starší děti vysvětlují, sdělují a opakuji informace dětem mladším příhodnými slovy tak, aby pro ně byly pochopitelné. Tím si upevňují poznané skutečnosti, chápou vzájemné souvislosti, zdokonalují řečový projev a podporují sebepojetí. Učení mladších dětí je rychlejší a motivovanější (Koťátková, 2014).

K realizaci činností projektu byly využity didaktické pomůcky, díky nimž se mohly děti do pohádky více vžít. Pohádkový kufřík se k vyprávění pohádky velmi osvědčil, napomohl k udržení pozornosti a zároveň motivoval k diskuzi během vyprávění. Jako přínosné a motivační shledávám využití kostýmů Karkulky, vlka a myslivce, které dětem dávaly jakousi přítomnost pohádkových postav a lépe se vžily do jejich rolí během realizovaných činností. Velkým přínosem byly pro děti čtenářské kostky, které jsem vyrobila a využila v nich obrázky s otázkami. Dopomohly k hlubšímu prozkoumání pohádky. Peříčko, pruh papíru, papírový had, brčko - pomůcky pro dechové cvičení, byly motivačním prvkem a názornou ukázkou pro kontrolu dechu. Papírové chaloupky k rozvoji prostorové a pravolevé orientace, vyrobené pro každé dítě, byly přínosné v tom, že si danou činnost mohlo vyzkoušet každé dítě zároveň s ostatními a vzbuzovaly zájem k činnosti. Květy z filcu vtáhly děti do činnosti, příště bych však volila vzhledem k mladším dětem základní barvy květů. Babiččinu chaloupku jsem vyrobila pro volnou hru dětí, kdy jsem očekávala zájem více ze strany chlapců, což se nepotvrdilo, neboť ji ke hře hojně využívaly i dívky. Jako přínosné pro hmatové vnímání vidím přírodniny. Všechny didaktické pomůcky se během realizace projektu osvědčily a napomohly dostáhnout stanoveného cíle praktické části práce. Ve výrobě čtenářských kostek, papírových chaloupek, květů z filcu a babiččiny chaloupky shledávám časovou a finanční náročnost, stejně tak v pořízení divadelních kostýmů. Tvořivý pedagog si však poradí s širokými možnostmi jejich využití.

ZÁVĚR

Bakalářská práce, která se zabývá tématem využití pohádky pro rozvoj dětí v mateřské škole, si kladla za cíl prokázat a prakticky ověřit, že pohádka nese potenciál vzdělávat děti ve všech vzdělávacích oblastech uvedených v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Teoretická východiska, která se věnují pohádkám a pohledu na dítě předškolního věku, byly autorce přínosem pro navržení projektu, který byl inspirován klasickou pohádkou „Červená karkulka“. Jako předloha projektu byla zvolena obrázková knížka, tzv. pohádka z kufříku, jejímž odborným garantem je Mgr. Eva Svobodová. Projekt byl realizován v prostředí mateřské školy, ve třídě s celkovým počtem 20 dětí ve věku 3 až 6 let. Projekt byl pro děti lákavý a svými činnostmi rozmanitý. Vzhledem k tomu, že mají pohádky děti rády, je jádro projektu, jímž byla pohádka „Červená karkulka“, do činností přímo vtáhlo. Během realizace, která probíhala podle plánu po dobu dvou týdnů, bylo přihlédnuto k aktuálním potřebám dětí. K naplnění dílčích vzdělávacích cílů projektu byly využity metody založené na prožitku, hře, pohybu, fantazii, myšlenkových operacích, manipulaci a komunikaci. Snahou bylo maximálně využít potenciál pohádky v předložených činnostech, které prolínaly napříč všemi vzdělávacími oblastmi Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Zpětná vazba dětí v závěrečné diskuzi potvrdila jejich největší zájem o činnosti pohybové, manipulační a prožitkové. Evaluací, k níž autorka využila kvalitativní výzkumné metody: zúčastněné pozorování, nepřímé pozorování – videozáznam a skupinový rozhovor, bylo prokázáno, že pohádka nese potenciál vzdělávat děti ve všech vzdělávacích oblastech uvedených v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, čímž byl cíl bakalářské práce naplněn. Bakalářská práce byla autorce přínosem jak v prostudování příslušné literatury, tak i v návrhu projektu a jeho následné realizaci, kterou zjistila, že pohádka je kvalitní inspirací pro vzdělávání dětí v mateřské škole. Výroba didaktických pomůcek a pořízení divadelních kostýmů potřebných k projektu byla pro autorku časově i finančně náročná, shledává v nich však další široké možnosti využití. Přáním autorky je, aby navržený projekt byl inspirací ostatním pedagogům mateřských škol.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- Badegruber, B., & Pirkel, F. (2000). *Příběhy pomáhají s problémy*. Portál.
- Bednářová, J., & Šmardová, V. (2015). *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Edika.
- Beneš, B. (1990). *Česká lidová slovesnost: výbor pro současného čtenáře*. Odeon.
- Bettelheim, B. (2017). *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Portál.
- Bezděková, J. (2014). *Učíme naše dítě mluvit*. Arista Books.
- Čačka, O. (1999). *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*. Doplněk.
- Čapek, K. (1984). *Marsyas: jak se co dělá*. Československý spisovatel.
- Černoušek, M. (2019). *Děti a svět pohádek: kouzlo vyprávěného slova*. Portál.
- Damborská, M., Bokorová, V., Hájková, J., & Matějček, Z. (1978). *Psychologie a základy výchovy*. Avicenum.
- Doláková, S. (2015). *Umíte to s pohádkou? Práce s příběhy v MŠ a ZŠ*. Portál.
- Fontana, D. (2014). *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Portál.
- Fromm, E. (1999). *Mýtus, sen a rituál a jejich zapomenutý jazyk*. AURORA.
- Gebhartová, V. (2011). *Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV*. Portál.
- Genčiová, M. (1984). *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. Státní pedagogické nakladatelství.
- Havlíková, M. (1987). *Knížka pro rodiče o knížkách pro děti*. Albatros.
- Helus, Z. (2018). *Úvod do psychologie*. Grada.
- Herman, M. (2014). *Najděte si svého marťana: co jste vždycky chtěli vědět o psychologii, ale ve škole vám to neřekli*. apak.
- Hodková, E., & Turková, R. (Eds.). (2018). *LOGOCHVILKY aneb Náměty na kolektivní jazykové chvíle*. INFRA.

- Chaloupka, O. (1989). *O literatuře pro děti*. Československý spisovatel.
- Janoch, M. (2010). *Bábovka jednoduchá mramorová*. In M. Janoch (Ed.), 100 x bábovka jinak (p. 10). Janochinfo.cz.
- Jucovičová, D., & Žáčková, H. (2014). *Je naše dítě zralé na vstup do školy?* Grada.
- Juklíčková-Krestovská, Z. (1987). *Pohybové hry dětí předškolního věku*. Státní pedagogické nakladatelství.
- Koťátková, S. (2014). *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. Grada.
- Kudrlová, L. (2002). *Náměty zdravotních cvičení a pohybového vyžití v mateřské škole*. Pedagogické centrum České Budějovice.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Grada.
- Lisá, L., & Kňourová, M. (1986). *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Avicenum.
- Lišková, M. (2005). *Hudební výchova pro 1. ročník základní školy*. SPN - pedagogické nakladatelství.
- Matějček, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Portál.
- Matějček, Z. (2005). *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*. Grada.
- Matějček, Z., & Pokorná, M. (1998). *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. H & H.
- Míčková, J. (2019). *Cesta do pohádky: literárně-dramatické projekty pro MŠ*. Portál.
- Molická, M. (2007). *Příběhy, které léčí*. Portál.
- MŠMT ČR. (2021). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 2021*. MŠMT ČR. <https://www.msmt.cz/file/56051/>
- Nádvorníková, H. (2022). *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání*. Raabe.
- Otčenášek, J. (2012). *Antropologie narativity - problematika české pohádky*. Etnologický ústav AV ČR.

- Pavlas, I., & Vašutová, M. (1999). *Vývojová psychologie I.: pro studenty učitelství a vychovatelství*. Ostravská univerzita Ostrava – pedagogická fakulta.
- Plevová, I. (2003). Období předškolního věku. In J. Š. Čížková, I. Binarová, K. Holásková, A. Petrová, I. Plevová, & M. Pugnerová (Eds.), *Přehled vývojové psychologie* (s. 68–72). Univerzita Palackého v Olomouci.
- Pospíšilová, Z. (2007). *Hádám, hádáš, hádáme*. Portál.
- Propp, V. J. (2008). *Morfologie pohádky a jiné studie*. H & H.
- Průcha, J., & Kořátková, S. (2013). *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Portál.
- Richter, L. (2004). *Pohádka a divadlo*. Dobré divadlo dětem.
- Říčan, P. (2014). *Cesta životem: vývojová psychologie*. Portál.
- Sirovátka, O. (1998). *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR.
- Svobodová, E. (2016). *Pohádka z kufříku: O Červené Karkulce*. INFRA.
- Svobodová, E. (2010). *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Raabe.
- Svobodová, E., & Švejnová, H. (2011). *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Portál.
- Stern, J. (2006). *Média, psychoanalýza a jiné perverze*. Malvern.
- Suchánková, E. (2014). *Hra a její využití v předškolním vzdělávání*. Portál.
- Šmahelová, H. (1989). *Návraty a proměny: literární adaptace lidových pohádek*. Albatros.
- Šulová, L. (2010). Repetitorium vybraných poznatků vývojové psychologie. In Mertin, V. & I. Gillnerová (Eds.), *Psychologie pro učitelky mateřské školy* (s. 13–22). Portál.
- Švaříček, R., & Šedřová, K., et al. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.
- Špaňhelová, I. (2004). *Dítě v předškolním období*. Mladá fronta.
- Teyschl, O. (1973). *Duševní vývoj a výchova dítěte*. Orbis.

- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Portál.
- Tolkien, J. R. R. (1992). *Pohádky*. Winston Smith.
- Toman, J. (1992). *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. Pedagogická fakulta JU.
- Vágnerová, M. (2017). *Vývoj dětské kresby a její diagnostické využití*. Raabe.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Karolinum.
- Vágnerová, M., & Lisá, L. (2021). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Karolinum.
- Zinnerová, M. (2009). *Hádky a básničky pro kluky a holčičky*. Knižní klub.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Návrh projektu „Červená karkulka“

Příloha 2: Fotodokumentace z realizace projektu

Příloha 3: Fotodokumentace vyrobených pomůcek

Příloha 1 - Návrh projektu „Červená karkulka“

Den první

Pedagog společně s dětmi říká říkanku, která je rituálem, vstupem do pohádky v každém dalším dnu: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“

- **Poznej pohádku**

Pomůcky: truhla, červený čepeček

Motivace: „*Poznáte, děti, do jaké pohádky vstoupíme?*“

Metodický postup: Název pohádky dětem pedagog neprozrazuje, ponechá jim trochu tajemna a vyčká, až děti poznají, v jaké pohádce se ocitnou. Náповědu najdou v truhle, v níž je červený čepeček. Červený čepeček položí pedagog doprostřed kruhu a ptá se dětí:

„*Komu čepeček patří?*“

„*Jak se pohádka jmenuje?*“

Děti si čepeček nejprve prohlédnou a kdo chce, dá si ho na hlavu. Čepeček položí zpět do kruhu a odpoví na otázky.

- **Vyprávění pohádky Červená karkulka**

Pomůcky: pohádkový kufřík, obrázková knížka - pohádka z kufříku „O Červené Karkulce“, zvoneček

Motivace: „*Podíváme se, děti, co skrývá pohádkový kufřík?*“

Metodický postup: Pohádku dětem vypráví pedagog pomocí didaktické pomůcky pohádkový kufřík, v němž použije obrázkovou knížku - tzv. pohádku z kufříku, která je rozkreslena na deseti volných listech formátu A3. Na přední straně listů jsou ilustrace, jejichž autorkou je Patricie Koubská. Listy zadní strany obsahují zmenšené ilustrace, text pohádky a metodické poznámky k textu i k rozhovorům s dětmi, jejichž odborným garantem je Mgr. Eva Svobodová. Postupným vytahováním listů a jejich překrýváním pedagog pohádku dětem vypráví. V průběhu vyprávění vede s dětmi dialog. Konec pohádky oznámí zvonečkem.

Podle Svobodové (2016):

O Červené Karkulce

1. obrázek

Bylo, nebylo.

Za devatero horami, devatero řekami a před černým lesem plným divoké zvěře stála chaloupka. V té chaloupce žila malá holčička se svojí maminkou. Ta holčička měla moc ráda svoji babičku...

Dialog s dětmi:

Také máte, děti, rády svoji babičku? ... Proč ji máte rády?

Ano, pro to všechno ji měla ta holčička ráda a ještě pro jednu věc. Babička jí kdysi ušila krásnou červenou čepičku, karkulku, a tu si ta holčička nade vše zamilovala. Pořád ji nosila na hlavě, a tak jí začali říkat Červená Karkulka.

„Karkulko, babička má dneska svátek, doneseš jí bábovku a víno, prosím?“ požádala jednoho dne Karkulku maminka.

„Ráda, maminko, už se na babičku těším!“ odpověděla Karkulka.

M: „Ale Karkulko, cesta vede lesem, buď na sebe opatrná.“

K: „Neboj se, maminko!“

M: „V lese žije divoká zvěř!“

K: „Já vím, maminko!“

To karkulka věděla, znala všechna zvířata, co v lese žijí. Strýček myslivec jí o nich vyprávěl a některá jí i ukázal.

Dialog s dětmi:

Co myslíte, jaká zvířátka Karkulka znala?

M: „Ano, ano, Karkulko, jen nezapomeň, v lese žije také vlk! A to je šelma nenechává!“

K: „Já vím, maminko!“

M: „Nikde se netoulej a s nikým se nevybavuj, jdi rovnou po cestě k babičce!“

K: „Já vím, maminko!“

Karkulka všechno věděla, ale vlka, toho neznala. Hned se vydala na cestu, les byl voňavý a tichý. Kolem cesty rostly kytičky a poletovali motýli.

Odkrýt 2/3 obrázku č. 2.

2. obrázek

„Karkulko, Červená Karkulko, kampak jdeš?“ ozval se odněkud hlas. Karkulka se rozhlíží, ale nikoho nevidí.

„Kampak, kampak, Karkulko?“ zeptal se hlas znova.

„Jdu k babičce, ale nemám se s nikým bavit,“ rozhlíží se Karkulka, ale zase nikoho nevidí.

„A ty někoho vidíš?“ zeptal se hlas.

„Nevidím.“

„Tak vidíš. S nikým se nebavíš. Natrhej babičce kytičky! Podívej, co jich tu roste!“

„Tak to bych mohla,“ řekla si Karkulka a dala se do trhání.

„Chachacha, jen pěkně trhej, holčičko, já se zatím podívám na babičku, chachacha,“ radoval se vlk.

Dialog s dětmi:

Ted' se, děti, musím zeptat: Udělala to Karkulka správně, že šla natrhat babičce kytičku? ...No, určitě je dobře, že chtěla babičce udělat radost, ale maminka říkala, že má jít rovnou po cestě k babičce! ... A co si myslíte, copak se teď asi honí vlkovi v hlavě za myšlenky?

Změna na obr. 3.

3. obrázek

Buch buch buch na dveře.

Po první větě odkryjeme 2/3 obrázku č. 4.

„Kdo to bouchá?“ ptá se babička.

„Babičko, otevři, to jsem já, Karkulka!“ zalhal vlk tenkým hlasem.

„Kdepak se tu bereš, holčičko? A to jsi sama?“ ptá se babička.

„Sama, babičko. A nesu ti něco k svátku!“ říká vlk.

„Tak jen pojď dál, lehla jsem si na chvíli do postele, nějak mě bolí hlava! Je otevřeno!“

„Už běžím, babičko!“

Odkryjeme obr. č. 4.

4. obrázek

V: „Žádný strach, babičko, v mém břiše tě hlava bolet nebude!“

B: „Ale co to povídáš, Karkulko? Nějak ti nerozumím!“

V: „Že je dneska hezky, babičko!“

B: „Máš takový divný hlas, pojď ke mně blíž, holčičko!“

Ale vlk už neodpověděl. Otevřel tlamu a babičku spolkl. Pak si vzal na hlavu její šátek, nasadil brýle a vlezl do babiččiny postele.

Ukázat 3/4 obr. č. 5

„Tady se mi bude spinkat, taková pěkná měkká postýlka! Chrrr, chrrr.“ A vlk usnul.

„Ťuky ťuky na dveře, kdopak mi je otevře?“ klepe na dveře Karkulka.

„Ale, ale, copak nám to jde? Že by svačinka? ... No to se budeš divit, kdo ti otevře!“ těší se vlk.

„Babičko, to jsem já, Karkulka!“

„Jasně, to vím! Jen pojď dál, Karkulko! Ležím v posteli, ale je otevřeno!“ volá vlk na Karkulku.

Odkryjeme celý obrázek č. 5.

5. obrázek

„Dobrý den, babičko, všechno nejlepší k svátku!“ volá Karkulka.

„Ahoj, ahoj, Karkulko! Pojď dál! Neboj se!“ řekl vlk chraplavým hlasem.

„Já se nebojím, babičko! Už jsem se na tebe moc těšila! Nesu ti bábovku a víno! A natrhala jsem ti kytičky! Ale babičko, ty divně mluvíš a máš takový veliký nos!“ lekla se Karkulka.

„Ale to nic, chraptím, chytla jsem rýmu!“ odpověděl vlk.

„A babičko, proč máš takové divné veliké oči?“ ptá se Karkulka.

„No vždyť ti to říkám, to bude také od té rýmy, špatně vidím. Pojď ke mně blíž!“ odpovídá vlk.

„A babičko, proč máš tak obrovské zuby?“ diví se Karkulka.

„Abych tě mohl sežrat!“ zavrčel vlk, vyskočil z postele a milou Karkulku spolkl. Pak se převálil do postele a okamžitě usnul.

Odkryjeme ¾ obrázku č. 6.

Dialog s dětmi:

Tak děti, a teď se nám nabízí spousta otázek k prozkoumání. Ta nejhlavnější je: Bojíte se? ...Nemusíte se bát, dobře to dopadne! A ještě mám velice zajímavou otázku: Co myslíte, jak to v tom vlčím břiše vypadá? Co všechno tam je? ... A do jakého orgánu se dostaly babička a Karkulka? Atd.

Chrrr, chrrr. Vlk leží v posteli a chrápe. Chrrr, chrrr, chrrr. Chrápe tak moc, že se chaloupka třese. Chrrr, chrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr.

Myslivec jde lesem a slyší to strašné chrápání. „Zdá se mi, že se to ozývá z babiččiny chaloupky,“ pomyslel si myslivec a vydal se za tím strašným zvukem.

Odkryjeme poslední třetinu obrázku.

6. obrázek

Nakoukl dovnitř a hned mu bylo jasné, co se stalo. Vlk sežral babičku a snad i Karkulku!

Dialog s dětmi:

A teď mi, děti, povězte, jak to mohl myslivec poznat, že vlk sežral babičku a Karkulku? Podle čeho? ...

A co si myslíte, že by měl teď myslivec udělat? ...

Myslivec musel především jednat hodně rychle. Popadl babiččin nejostřejší nůž, odkryl peřinu a rozpáral vlkovi břicho.

Postupně odkrýváme obrázek č. 7 na 2/3 obrázku.

7. obrázek

„Hlavně abych nepřišel pozdě,“ pomyslel si myslivec a vtom HOP!

Odkryjeme poslední třetinu.

Z břicha vyskočila Karkulka a babička. To bylo radosti! Byly celé a zdravé!

„Babičko, Karkulko, honem noste kameny! Až se vlk probudí, musí mít břicho plné!“ zavelel myslivec a babička s Karkulkou se hned pustily do práce.

Odkryjeme obrázek č. 8.

8. obrázek

Myslivec naskládal vlkovi kameny do břicha, vypůjčil si od babičky pevnou nit a pořádně vlkovi břicho zašil. Měl štěstí, protože jen ustříhl nit, začal se vlk probouzet. Protáhl se a ucítil v břiše velikou tíhu.

„Achich ach! To jsem se přejedl! To mě bolí břicho! A jakou mám žízeň!

Babička s Karkulkou a myslivcem se honem schovali do kuchyně a vlk vylezl z postele.

Pomalů odkrýváme obr. č. 9.

9. obrázek

„Už nikdy nebudu tolik jíst!“ nařiká vlk. „Už nikdy žádnou Karkulku! Ani babičku! Ta žízeň, ta žízeň! To mě to břicho bolí.“ Vlk dotáhl své těžké břicho ke studni, nahnul se nad ni a žbluňk, spadl do vody a utopil se.

Odryjeme 2/3 obrázku č. 10.

Karkulka, babička a myslivec měli důvod k oslavě. Babička uvařila všem dobrý čaj, nakrájela bábovku, nalila víno myslivcovi a Karkulce malinovou limonádu, jedli a pili a bylo jim spolu dobře.

Dialog s dětmi:

Tak co, děti, líbil se vám tenhle konec pohádky?

A proč se vám líbil?

A proč nelíbil?

A jak by to mohlo dopadnout jinak?

10. obrázek

A jak to asi dopadlo na tomto obrázku?

Odkryjeme poslední třetinu obr. č. 10.

Dialog s dětmi:

Co by se vám líbilo více? Kdyby se vlk utopil ve studni, nebo kdyby zůstal s babičkou a Karkulkou jako jejich pejsek? ... Co by jim asi musel slíbit? ...

Ale ať to dopadlo tak, nebo tak, zazvonil zvonec a pohádka je konec!

- **Asociační kruh**

Pomůcky: obrázková karta - les

Motivace: „*Kdo z vás, děti, chodí rád do lesa?*“

Metodický postup: Děti se posadí do kruhu, v němž si posílají obrázkovou kartu, na níž je les. Pedagog říká: „*Když se řekne les, napadne mě...*“ a děti doplňují větu svými myšlenkami, vyslovují svou asociaci.

- **Procházka do lesa**

Pomůcky: obrázkové karty stromů, lesních plodů, hub, jedovatých rostlin

Motivace: „*Chcete se podívat do lesa?*“

Metodický postup: Pedagog se vydá s dětmi na procházku do lesa. V lese se děti ptá: „*Co v lese děláme? Jak se v lese chováme? Jaký má les význam? Co do lesa patří a co ne? Jaké stromy vidíme? Mohou v lese růst jedovaté rostliny? Jaká zvířata zde mohou žít? Kdo je myslivec? Co v lese dělá? Znáš ho z nějaké pohádky?*“

Rituál: Pedagog společně s dětmi říká říkanku, která je rituálem, výstupem z pohádky v každém dalším dnu: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

Den druhý

Rituál: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“

- **Vlk nebo babička?**

Pomůcky: pro pedagoga kostým vlka, babiččin čepec, brýle

Motivace: „*Vlk snědl babičku a převléká se za ni.*“

Metodický postup: Pedagog stojící proti dětem předvádí pohyby vlka, které děti napodobují:

- pročesává si chlupy
- ometá si jehličí z těla
- oprašuje si tlapy
- obléká si punčochy
- obléká si sukni
- nasazuje si čepec
- zavazuje si čepec
- nasazuje si brýle
- lehá si do postele
- přikrývá se dekou
- čte si knihu

„*Ted' jsme se všichni proměnili na babičku. V co bychom se mohli ještě proměnit? Čím bychom mohli ještě být?*“

Děti předkládají nápady, které společně pohybově znázorňují.

- **Hod' si kostkou a ponoř se do pohádky**

Pomůcky: pohádkový kufřík, obrázková knížka - pohádka z kufříku „O Červené Karkulce“, čtenářské kostky s obrázky (2x žlutá, 2x zelená, 2x červená), otázky ke čtenářským kostkám

Motivace: „*Hod' si kostkou, pokud víš, na otázku odpovíš.*“

Metodický postup: Čtenářskými kostkami dá pedagog dětem prostor k hlubšímu zamyšlení nad pohádkou. Pedagog má připravené otázky ke každému obrázku na kostce. Po hození kostkou padne obrázek, k němuž pedagog přečte otázku, na kterou

děti odpovídají. Dvě kostky jsou žluté, jimiž děti hodí před čtením pohádky. Položenými otázkami se připraví na četbu pohádky. Zelenými kostkami hodí v průběhu čtení. Pomocí otázek se zamýšlejí nad pohádkou. Oranžovými kostkami hodí po přečtení pohádky. Otázky pohádku shrnují, nabádají k přemýšlení o jiném konci pohádky, případně jejímu pokračování.

Otázky k obrázkům na kostkách:

➤ Žlutá kostka (před začátkem četby pohádky)

Jak se pohádka jmenuje?

O čem bude pohádka vyprávět?

Co si přeješ, aby se v pohádce stalo?

Co ti připomíná první obrázek z pohádky?

Kam si přeješ, aby nás pohádka zavedla?

Kde se bude děj pohádky odehrávat?

Jaké postavy vidíš na prvním obrázku pohádky?

Myslíš, že tvůj kamarád tuto pohádku zná? Zeptej se ho.

Myslíš si, že s tebou může pohádka nějakým způsobem souviset?

Napadá tě nějaká otázka, která může s pohádkou souviset?

Kdo je hlavní hrdinkou pohádky?

Kdo bude v pohádce vystupovat?

➤ Zelená kostka (během čtení pohádky)

Kdo poslal Karkulku k babičce?

Kde stála chaloupka, v níž žila Karkulka s maminkou?

Proč měla Karkulka ráda svoji babičku?

Podle čeho začali holčičky v pohádce říkat Červená karkulka?

Proč poslala maminka Karkulku za babičkou?

Co nesla Karkulka babičce?

Co říkala maminka Karkulce, než se vydala za babičkou?

Věděla Karkulka, že v lese žije vlk?

Kudy vedla cesta k babičce?

Co Karkulka po cestě babičce natrhala?

Co udělal vlk, když babičku spolkl?

Na co se ptala Karkulka babičky (vlka převlečeného za babičku)?

➤ Červená kostka (po přečtení pohádky)

Co udělal vlk, když Karkulku spolkl?

Kdo zjistil, že babičku i Karkulku spolkl vlk?

Jak zachránil myslivec babičku a Karkulku?

Co se stalo, když myslivec rozpáral vlkovi břicho?

Co řekl myslivec babičce a Karkulce, když vyskočily z břicha vlka?

Co naskládal myslivec vlkovi do břicha?

Jak se cítil vlk, když se probudil?

Kam se schoval myslivec s Karkulkou a babičkou?

Na co si vlk stěžoval a kam spadl?

Proč měla Karkulka, babička a myslivec důvod k oslavě?

Jak by pohádka mohla dopadnout jinak?

Jak by mohla (kdyby mohla) pohádka pokračovat?

- **Vlčí den**

Pomůcky: bez pomůcek

Motivace: „Víte, děti, co vlk celý den dělá?“

Metodický postup: Děti se rozmístí po herně. Pedagog dětem vypráví, jak vypadá vlčí den a pohybem jej znázorňuje. Děti pohyb provádí podle jeho pokynů (tabulka 1).

Tabulka 1

Vlčí den

Vlk se ráno probudil a začal běhat po lese.	▪ pomalý běh
Po chvíli si lehl do mechu na záda a odpočíval.	▪ leh
Najednou vlka na tlapách něco šimralo.	▪ leh vnesmo roznožný
Zjistil, že leží v mraveništi. Začal poskakovat, aby ze sebe mravence setřásl.	▪ poskoky vpřed, vzad, stranou

Šel si najít k odpočinku jiné místo.	▪ chůze
Cestou vlka doprovázeli poletující motýli.	▪ mávání v upažení
Vysoko na obloze svítilo sluníčko.	▪ čelní kruhy ze vzpažení
Když vlk došel na kraj lesa, protáhnul se pod smrčky na louku.	▪ chůze v podřepu
Srst měl plnou jehličí a tak se oklepal.	▪ zatřepat trupem ve vzporu klečmo
V dáli uviděl rybník a rychle k němu doběhl.	▪ rychlý běh
Na břehu rybníka se vyhřívaly žabky.	▪ hluboký dřep roznožný
Vlk žabky vylekal tak, že naskákaly do rybníka.	▪ poskoky vpřed
Na kameni u břehu rybníka uviděl raka.	▪ chůze ve vzporu dřepmo v zapažení
V rybníku plavaly rybičky.	▪ pohyb paží plaveckým způsobem prsa
Napil se z rybníka a smáčel si srst. Oklepal se...	▪ uvolnit horní a dolní končetiny ve stoji
... a běžel rychle od rybníka zpátky k lesu.	▪ rychlý běh
Před lesem se zastavil, začal skotačit a válet sudy.	▪ válení sudů v leže
Když uslyšel hlas sojky, odplížil se zpátky do lesa.	▪ plazení
V lese si protáhl přední a zadní tlapy.	▪ protažení horních a dolních končetin ve vzporu klečmo
Když uviděl Karkulku, schoval se za strom a přikrčil se.	▪ dřep spojný

Plížil se za ní.	▪ chůze ve vzporu klečmo
Když zjistil, kam Karkulka jde, vesele vyskočil...	▪ výskok snožmo
... a běžel k babiččině chaloupce.	▪ běh

Zdroj: archiv autorky

Rituál: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

Den třetí

Rituál: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“

- **Na bábovku** (inspirováno Juklíčková - Krestovská, 1987)

Pomůcky: bez pomůcek

Motivace: „*Co mohla maminka babičce připravit místo bábovky?*“

Metodický postup: Děti se postaví do kruhu čelem, drží se za ruce a za chůze kolem kruhu říkají říkanku:

*Karkulka nám povídala,
jak maminka připravila -
bábovku.*

Na slovo „bábovku“ ukončí chůzi, pustí se, ruce dají v bok, otočí se na patě, provedou dřep a rychle vstanou. Spojí se zpět do kruhu a hru opakují. Pedagog vede rytmus a tempo říkanky. Později vedoucí úlohu pedagog svěří dítěti, které uvnitř kruhu řekne místo slova „bábovku“ jiný pokrm a následně vybere místo sebe další dítě. Chůzi děti ukončí včas a hned provedou otočku, dřep, vztyk. Posledním slovem říkanky ukončí chůzi, prvním slovem vytvoří kruh. Hru nacvičí pedagog s dětmi rozloženě. Nejprve nacvičí slovní doprovod s tím, že děti vymýšlí různé pokrmy. Následně nacvičí chůzi, otočku na patě, dřep, vztyk a to v pomalém tempu. Potom nacvičí pohyby v rychlé chůzi.

- **Jak se dělá bábovka**

Pomůcky: papírové košíky, obrázkové karty surovin

Motivace: „*Vejce, cukr, mléko máme, co my k tomu přimícháme?*“

Metodický postup: Pedagog si s dětmi prohlédne obrázkové karty a společně říkají, jaká surovina na kartě je. Pedagog rozmístí po herně obrázkové karty surovin, které jsou potřeba k přípravě těsta na bábovku. Obrázkových karet každé suroviny je v herně rozmístěno tolik, kolik je dětí. Každé dítě má papírový košík. Pedagog postupně říká názvy surovin a děti je hledají po herně na obrázkových kartách. Nalezené karty dávají do košíku. Když má každé dítě ve svém košíku obrázkové karty všech surovin potřebných k přípravě těsta na bábovku, posadí se do kruhu. V kruhu děti obsah košíků vysypou před sebe. Pedagog vyvolává jednotlivé karty, které si každé z dětí řadí podle

jeho pokynů, čímž rozvíjí prostorovou a pravolevou orientaci.

- **Dárek pro babičku**

Pomůcky pro skupinu: hrnek, miska, stěrka, šlehač metla, struhadlo, bábovková forma (pro každou skupinu jiného tvaru a velikosti), recept

Suroviny: podle receptu (obrázek 1)

Obrázek 1

Recept

Bábovka jednoduchá mramorová

Ingredience:

2-3 vejce
1/2 hrnku oleje
1 hrnek cukru
2 hrnky polohrubé mouky
1 hrnek mléka
1 prášek do pečiva
1 vanilkový cukr
citrónová kůra
ořechy, kakao

tuk na vymazání formy
hrubou mouku na vysypání formy
moučkový cukr na posypání

Příprava:

Vejce, olej a cukr ušleháme v míse. Poté přidáme ostatní suroviny (mouku, mléko, prášek do pečiva., vanil. cukr, citrónovou kůru, ořechy). Zpracujeme tekuté těsto a do půlky vmícháme kakao. Na střídačku lijeme do vymazané a vysypané formy světlé a tmavé těsto, tím vznikne mramorový vzhled. Dáme péct do trouby cca 180 stupňů. Zdali je bábovka hotová zjistíme zapíchnutím špejle, jestli se na ní těsto nelepí je hotovo. Bábovku vyklopíme na talíř posypeme moučkovým cukrem.

Dobrou chuť!

Motivace: „*Co nesla Karkulka babičce?*“

Metodický postup: Pedagog je průvodcem, moderátorem, organizátorem činnosti, sdělí dětem poměr surovin receptu a dohlíží na pracovní postup. Děti pracují ve dvou skupinách. Rozdělí si činnosti, komunikují spolu, spolupracují, navzájem si pomáhají a respektují se. Po ukončení přípravy těsta si uklidí pracovní plochu a odnesou bábovky do kuchyně na upečení. Po upečení děti porovnají jejich tvar, barvu, velikost, vůni a chuť.

Rizika: pozor na alergie dětí

Rituál: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

Den čtvrtý

Rituál: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“

- **Cvičení s Karkulkou**

Rušná část

Pomůcky: borovicové šišky

Motivace: „*Víte, děti, jak šla Karkulka lesem? Co všechno v lese mohla vidět?*“

Metodický postup: Honička borovicových šišek - běh se vzájemným vyhýbáním.

Obměna: V prostoru herny rozmístit borovicové šišky - běh mezi rozmístěnými šiškami.

Průpravná část

Pomůcky: bez pomůcek

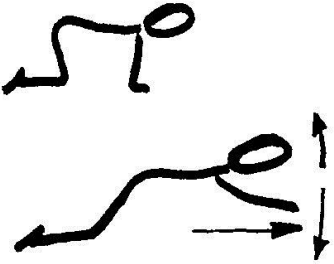
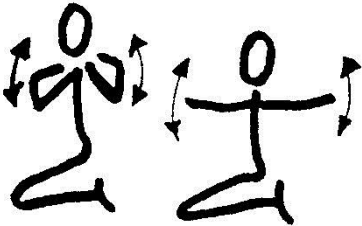
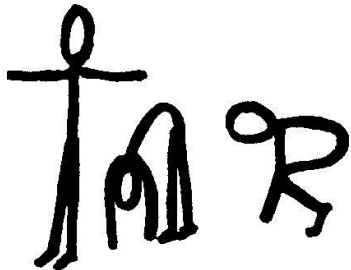
Motivace: „*Karkulka jde lesem, pozoruje zvířata a stromy.*“

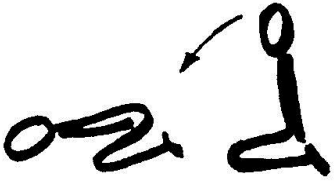
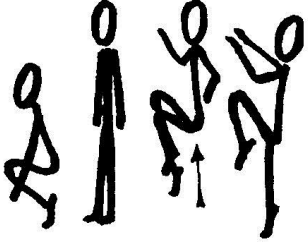
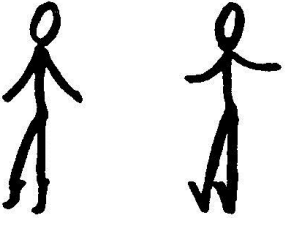
Metodický postup: Děti provádí cviky podle pokynů pedagoga (tabulka 2).

Tabulka 2

Průpravná část - les

Podpor ležmo na předloktích, přednožit povýš, střídavě skrčovat přednožmo, kolena až k hrudníku (jízda na kole)	zajíc 	Píseň: I: Jede zajíc na kole za strašákem na pole. :I Šlape si to v ornici, na hlavě má beranici. Veze mu tam k svačině horké párky na kmíně.
Leh – vzpažit, otočit na bok – upažit a unožit (ke stropu), vzpažit, přinožit – leh vzadu... opakovat na druhou stranu	jezevec akrobatický cvik	V doupěti spí jezevec, už se budí, jistá věc. Na bok se otočí, nohu, tlapku vystrčí. Pak zase lehne si, v pelíšku zdřímne si. Zas se na bok otočí ... ” ”

Sed skrčmo – oběma rukama uchopit pod kolena, hlavu přitisknout na kolena, zhoupnout do lehu a zpět ... „kolíbka“	ježeček akrobatický cvik	Jak se schoulí ježeček? Takhle jako raneček. Houpy, houpy, raneček, kolíbá se ježeček.
Vzpor klečmo a) Ručkovat vpřed a zpět b) Ručkovat vpřed a v této poloze ručkovat stranou vlevo – zpět, vpravo – zpět...	liška 	Z nory se vytáhne liška, nastraží čenich i ouška. A znovu vyleze liška, číhá, číhá na zajíčka.
Klek a) skrčit upažmo, kroužení v ramenním kloubu, hmity nahoru, dolů... b) upažit – hmity vzhůru, dolů...	vrána a havrani 	Letí, letí zrána, letí černá vrána. Za ní letí havrani, chtějí něco k snídani.
Stoj – upažit - Vzpor stojmo – Vzpor dřepmo ... obráceně - končit opět stromečkem	stromy 	Strom, stromek, stromeček – strom, stromek, stromeček, strom, stromek, stromeček...

Klek sedmo – připažit, hluboký předklon, hlavu sklonit až k zemi = výdech nádech = zpět do kleku sedmo.	zajíc 	Pod stromečkem pelíšek, schoval se tu zajíček.
Podpor klečmo – do stoje, výskok hmitem (Zhoupnutí v klenou) do vzpažení... Poskočný krok s otočkami doprovázený tleskáním do rytmu.	pohybové vyžití 	Tečka – čárka – vykřičník... zajíček je ULIČNÍK!
Stoj na špičky – chůze po špičkách, po patách. Relaxace – přechod do lehu, zklidnění...	nožní klenba 	Všechny myši za sebou, po špičkách za sebou jdou. Všechny ježci za sebou, po patách za sebou dupou. Všechny myši za sebou do pelíšku, za sebou jdou. Unavené spinkají, spinkají, zhluboka oddychují, oddychují.

Zdroj: Kudrlová, 2002

Hlavní část

Překážková dráha „Karkulčina cesta lesem“

Pomůcky: lano, lavička, 3x skákací pytel, žebřiny, prolézací tunel, 6x kužel, atletický žebřík

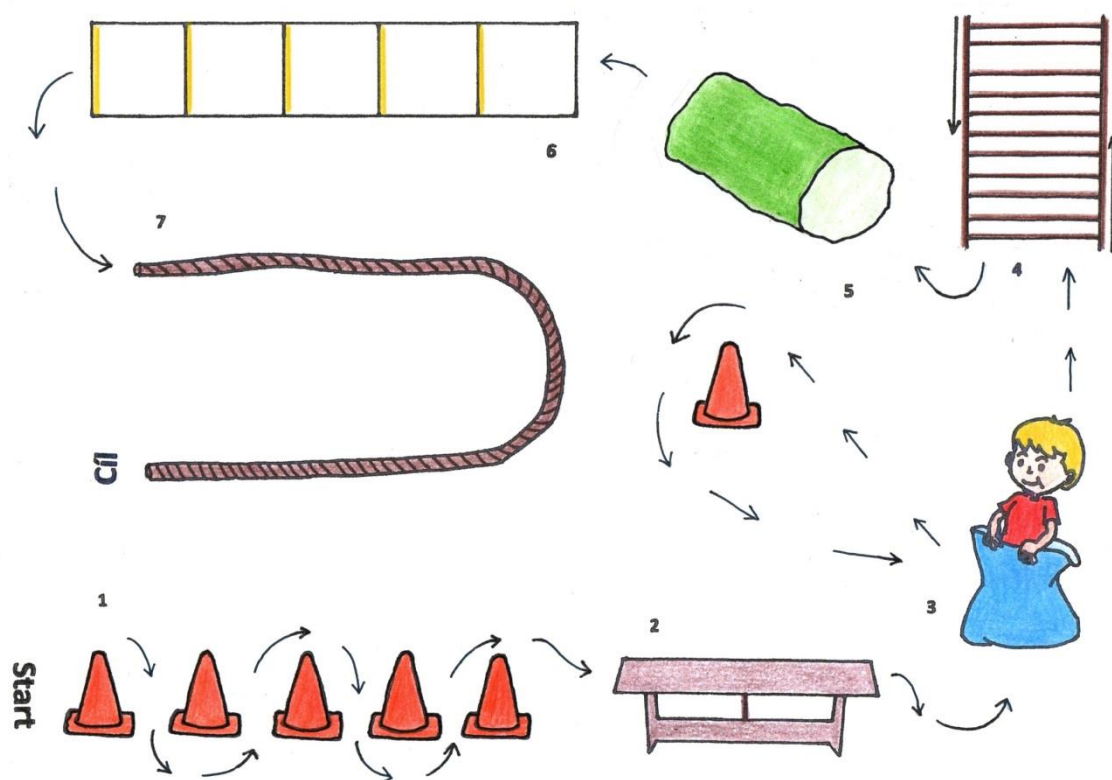
Motivace: „Jaké překážky Karkulka cestou lesem překonávala?“

Karkulka (dítě) projde tyto překážky (obrázek 2):

1. Kužely - slalom
2. Lavička - přitahování
3. Skákací pytel - skákání snožmo (za kužel a zpět)
4. Žebřiny - obratné vylézání a slézání
5. Prolézací tunel - obratné prolézání
6. Atletický žebřík - střídavá chůze s důrazem na vysoká kolena, postupně přejít k lehčímu běhu - skipink (dbát na správné technické provedení - upřednostnit kvalitu technického provedení před rychlostním provedením)
7. Lano - chůze bokem po laně

Obrázek 2

Nákres překážkové dráhy

Zdroj: archiv autorky

Metodický postup: Do prostoru herny postaví pedagog sedm překážek. Děti chodí proudem postupně za sebou. Pohybují se různými způsoby lokomoce mezi překážkami, přes překážky, udržují rovnováhu, koordinují části těla.

Pravidla: Všechny děti dodržují zástup, nepřebíhají a nepředbíhají se. Řídí svou činnost podle pokynů pedagoga. Při slézání ze žebřin nesmí seskakovat z výšky.

Metodické poznámky: Pedagog stojí u žebřin, aby mohl pomáhat slabším dětem. Skákaací pytle jsou k dispozici tři, aby byla zajištěna plynulost a děti nečekaly v zástupu.

Pohybová hra

Předhoni vlk Karkulku?

Pomůcky: padák, červený míč, šedý míč

Motivace: „*Utíká vlk po louce, už se blíží k chaloupce.*“

Metodický postup: Každé z dětí se drží padáku v úrovni pasu. Pedagog položí na padák dva míče, jeden červený (Karkulka) a druhý šedý (vlk). Děti padák nadzvedávají a snižují. Pohybem padáku koulí míče dokola. Sledují jejich pohyb, zda vlk předhoni Karkulku. Snaží se, aby míče z padáku nevypadly.

Relaxační část

Pomůcky: CD s relaxační hudbou, CD přehrávač

Motivace: „*My už z lesa nemůžeme, tak nožičkám pomůžeme.*“

Metodický postup: Děti se položí v herně na záda, budou vnímat relaxační hudbu a představovat si, jak leží v lese na mechu, skrz stromy svítí slunce a slyší zpěv ptáků.

• Výtvarná dílna – Karkulčina cesta lesem

Pomůcky: malířské plátno napnuté na rámu - rozměr 70 x 100 cm, temperové barvy, kelímky na barvy, štětce, ubrusy na stůl, polystyrén v různých tvarech, vajíčkové proložky, nůžky, nožik, lepidlo Herkules, dřevěné dekorace, filcové listy A4, korálky

Motivace: „*Jak asi vypadala Karkulčina cesta lesem?*“

Metodický postup: Děti pomocí připravených pomůcek vytvoří cestu, kterou se Karkulka vydala za babičkou. Pedagog je průvodcem, moderátorem a organizátorem činnosti, dává přednost prožitku před výsledkem.

Rituál: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

Den pátý

Rituál: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“

- **Dechové cvičení s Karkulkou**

Pomůcky: peříčka, pruhy papíru, papíroví hadi, brčka, obruč

Motivace: „*Co Karkulka vnímala v lese?*“

Metodický postup: Pedagog se s dětmi posadí do kruhu a provede nácvik správného dýchání.

- *Karkulka šla do lesa. V lese byl čistý vzduch a krásně voněl jehličím a dřevem.* Hluboký nádech nosem, pomalý výdech ústy.
- *Karkulka byla překvapená a divila se.* Hluboký nádech nosem, snažit se o pomalou výdechovou fázi: „jééééé“.
- *Uviděla odkvetlou pampelišku a snažila se jí sfouknout.* Foukat do peříčka.
- *Uslyšela sovu...* Dlouhý nádech, vyslovit „hůůůůů“.
- ... a cvrčka. Nadechnout a prudce vydechnout: „ccccc“.
- *Poblíž lesa šuměl potok.* Nadechnout nosem, prodloužit hlásku „š“ a udržet ji co nejdéle: „šššššš“.
- *Kolem Karkulky poletovala moucha...* Foukat do papíru, sledovat, jak letí. Položit papír na dlaň, sfouknout.
- ... a padající listy ze stromů. Odfouknout peříčko.
- *V lese pofukoval vítr...* Foukat do papíru - krátký výdech, papír se hned vrátí zpět.
- ... a pak přišla vichřice. Foukat do papíru co nejvíce – dlouze, nepřerušovaně vydechnout.
- *Karkulce byla najednou zima.* Dýchat na ruce.
- *Na hada, který se schoval do borůvčí, dávala pozor.* Do papírového hada foukat brčkem, dofoukat do obruče.
- *Karkulka se unavila a na chvíli si odpočinula.* Navodit zklidnění, prohloubit dýchání.

- **Artikulační cvičení s vlkem** (inspirováno Hodková a Turková, 2018)

Pomůcky: pohádka „O jazyku vlka“

Motivace: „Co dělá jazyk v tlamě vlka?“

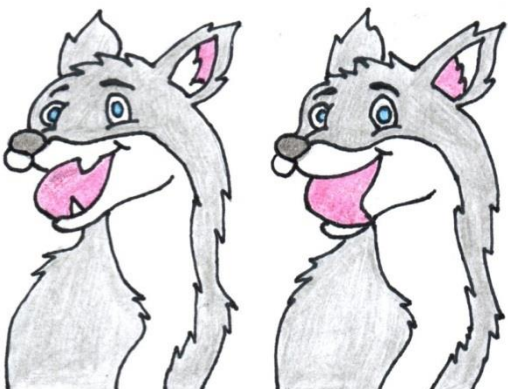
Metodický postup: Pedagog vypráví dětem pohádku (tabulka 3), během níž společně s dětmi provádí artikulační cvičení.

Tabulka 3

Pohádka „O jazyku vlka“

Když vlk v lese spal, probudil ho bzučící komár. To se vlkovi nelíbilo a vypláznul na něj jazyk. ▪ Vypláznout jazyk.	Jazyk si řekl, že se venku porozhlédne. Podíval na oblohu, jaké je počasí... ▪ Jazyk ven z úst, snažit se dosáhnout na špičku nosu.	... a dolů, jestli je zem mokrá. Když totiž spal, zdálo se mu, že prší. ▪ Vypláznout jazyk k bradě.
		
Ale bylo hezky, tak se šel projít lesem. ▪ Kmitat jazykem zprava doleva.	Vykoukl z lesa a na polní cestě viděl koně. Představoval si, jak na něm cválá. ▪ Klapat jazykem o horní patro.	
		

Vyšplhal na strom a pohoupal se na větvi. Jazyk z úst ven, zpět dovnitř.	Houpání ho unavilo a dostal velkou žízeň. Seskočil z větve a doběhl se k potoku napít. Příslušný pohyb jazyka.
	

U potoka si vlk umazal tlamu o kameny. Umyl ji nejdříve nahoře a potom i dole. Špičkou jazyka přejíždět horní ret, potom spodní ret.	Večer se jazyk vrátil do tlamy vlka. Ještě se protáhnul a šel spát. Jazyk vypláznout, schovat.
	

• Píseň Červená karkulka

Pomůcky: klavír, notový záznam písně Červená karkulka, Orffovy hudební nástroje

Motivace: „Poznáte, děti, o kom si zazpíváme píseň?“

Metodický postup: Pedagog vychází z písně Červená karkulka. Stěžejní je pro pedagoga melodika, rytmus a obsah písně, zároveň skupina dětí, s nimiž píseň nacvičuje.

S textem písně děti seznámí. Píseň dětem interpretuje, vysvětlí slova, která jsou dětem nejasná i obsah písně. Obtížná místa v písni společně s dětmi nacvičí. Při vlastním nácvičku písně pracuje současně s textem a melodií. Během nácvičku dbá pedagog na příjemnou atmosféru. Děti doprovodí zpěv Orffovými hudebními nástroji.

Obrázek 3

Píseň Červená karkulka

Červená karkulka
Vesele

*Hudba i slova
Jiří Žáček*

F C F

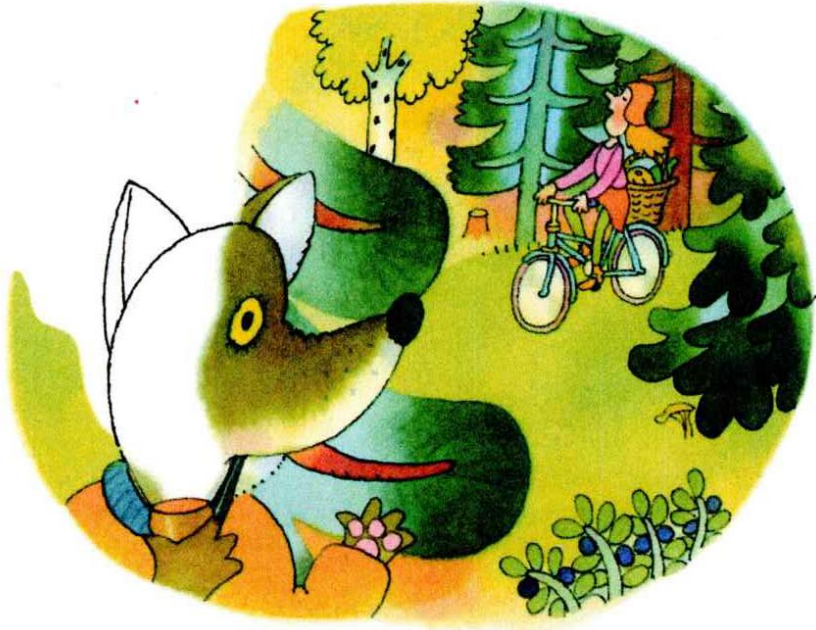
1. Na pa - lou - ku v bod - lá - čí le - ží vlk a
2. O - na cho - dí do džu - da, ka - ždé rá - no

C⁷ F B

kou - ří lul - ku. Ho - nem vy - skoč, chlu - pá - čí,
vzpí - rá čin - ku. Če - ká tě jen o - stu - da,

F Gmi B F B F

dej si po - zor na Kar - kul - ku!
vy - prá - ší ti ko - žich syn - ku!

A circular illustration depicting a scene from the song. In the foreground, a fox with a white face and chest, brown body, and a blue collar is looking towards the right. In the background, a young girl with blonde hair, wearing a pink shirt and a basket on her back, is riding a blue bicycle through a forest. The forest has green trees and a yellowish ground.

- **Co si schovala Karkulka do košíčku**

Pomůcky: obrázkové karty (smrková šiška, borovicová šiška, plod dubu - žalud, kůra stromu, borůvčí, mech, klacík, větvička smrku, větvička borovice)

Motivace: „*Co si schovala Červená karkulka cestou lesem do košíčku?*“

Metodický postup: Pedagog se posadí s dětmi do kruhu. V košíku zakrytém dekou má připravené přírodniny z lesa, které dětem ukáže na obrázkových kartách. Karty dá stranou a jedno z dětí vsune ruce do košíku, vybere jednu přírodninu, vnímá ji hmatem, popíše její vlastnosti a pojmenuje ji. Přírodninu vyjme z košíčku a ostatní děti kontrolují, jestli přírodninu pojmenovalo správně. Děti se v činnosti střídají.

Rituál: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

Den šestý

Rituál: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“

- **Karkulka trhá kytičku pro babičku**

Pomůcky: květy z filcu v různých barvách, kreslicí karton s nalepenými květy jako předloha

Motivace: Pedagog dá dětem hádanku (odpověď - květina):

Motýl oči má jen pro ni.

Září v louce a jak voní!

Včelkám dala nektar, pyl –

než ji podzim odzvonil.

Nesmutni, vždyť z jara zase

rozkvete nám v plné kráse.

Zdroj: Zinnerová, 2009, s. 47

Metodický postup: Pedagog rozprostře v herně květy a určí s dětmi jejich barvy. Děti se rozdělí do dvojic a na základě diktátu „trhají“ květy podle: barvy, počtu, počtu a barvy, pořadí a barvy. Poté „trhají“ květy podle předlohy.

- **Karkulka a vlk**

Pomůcky: bílý kreslicí karton A4, barevné papíry – červený, zelený a béžový, černá prstová barva, kelímek, štětec, nůžky, lepidlo, šablona – Karkulka, pastelky

Motivace: „*Vlk z pěti prstů tělo má, Karkulku v lese vyleká.*“

Metodický postup: Děti si natrou pomocí štětce ruku černou prstovou barvou, otisknou ji na bílý kreslicí karton a nechají zaschnout. Mezitím si na červený papír obkreslí podle šablony čepeček a kabátek Karkulky, na béžový papír Karkulčin obličej a následně vystříhnou. Nalepí vše na bílý kreslicí karton vedle otisku ruky tak, aby vytvořily Karkulku. Karkulce dokreslí obličej. Ze zeleného papíru nastříhají pruhy, kterými znázorní trávu a nalepí na bílý kreslicí karton. Otisk ruky domalují tak, aby znázorňoval vlka. Po činnosti si děti uklidí pracovní prostor.

Rituál: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

Den sedmý

Rituál: *„Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.“*

- **Měření vzdálenosti**

Pomůcky: pro každou dvojici - červený kruh (Karkulka) a šedý kruh (vlk), červená a šedá vlna, papírová chaloupka, nůžky

Motivace: *„Kdo měl delší cestu k babiččině chaloupce, karkulka nebo vlk?“*

Metodický postup: Děti se rozdělí do dvojic. Od pedagoga má každá dvojice děti k dispozici papírovou chaloupku, červenou a šedou vlnu, nůžky. V různé vzdálenosti od chaloupky položí pedagog červený kruh (Karkulka) a šedý kruh (vlk). Děti mají za úkol měřit vzdálenost Karkulky a vzdálenost vlka od chaloupky a zjistit, kdo z nich má k babiččině chaloupce kratší cestu a kdo delší.

- **Vlku, vstávej!**

Pomůcky: bez pomůcek

Motivace: *„Vlka už všichni dobře znáte. Jaká znáte další zvířata? Jak dlouhé dělají kroky?“*

Metodický postup: Pedagog společně s dětmi vymezí délku kroků jednotlivých zvířat. Děti stojí v řadě na jedné straně herny. Na druhé straně herny stojí pedagog proti dětem a volá: *„Vlku, vstávej!“* Děti se pedagoga ptají: *„Kolik je hodin?“* Pedagog jmenuje počet zvířecích kroků a společně s dětmi kroky počítá. Děti se postupně dostávají k pedagogovi. Pedagoga vystřídá to dítě, které se k němu dostane jako první a opakující se hru řídí.

- **Kde je vlk?**

Pomůcky: papírové chaloupky, obrázky vlka

Motivace: *„Kde se schovává vlk?“*

Metodický postup: Každé dítě má papírovou chaloupku a obrázek vlka. Pedagog dává dětem pokyny: *„Polož vlka před domeček, polož vlka za domeček, polož vlka pod domeček, polož vlka vpravo vedle domečku. Polož vlka vlevo vedle domečku.“* Děti procvičují prostorovou a pravolevou orientaci.

Rituál: *„A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.“*

Den osmý

Rituál: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“

- **Dopis pro Karkulku**

Pomůcky: velký arch papíru, fixy, pastelky

Motivace: „*Máte, děti, pro Karkulku nějakou radu? Napíšeme Karkulce dopis?*“

Metodický postup: Pedagog spolu s dětmi připraví velký arch papíru, fixy a pastelky. Děti vymýšlejí text dopisu pro Karkulku, který pedagog píše a zároveň děti motivuje k vyjádření svých myšlenek. Pedagog dbá na to, aby každé z dětí mělo svou myšlenku zaznamenanou v textu dopisu. V závěru celý dopis pedagog dětem přečte. Děti si vezmou pastelky, dopis ilustrují a připraví k odeslání. Po dokončení činnosti jde pedagog s dětmi na pobočku České pošty, kde pro ně má domluvenou exkurzi.

Rituál: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase za krátko.*“

Den devátý

Rituál: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“

- **Jak se cítila Karkulka a babička v břiše vlka?**

Pomůcky: deka, dvě baterky

Motivace: „*Děti, jak to asi vypadá v břiše vlka?*“

Metodický postup: Aby si děti uvědomily, jak se mohla Karkulka s babičkou cítit v břiše vlka, zkusí si tuto situaci „jako“ prožít pomocí pedagoga. Děti se posadí v herně co nejbliž k sobě. Pedagog dá dětem dvě baterky a sdělí jim, že si mohou prožít to, co Karkulka s babičkou. Podívají se, jaké to je v břiše vlka. Pedagog děti přikryje dekou. V břiše si děti mohou na všechno posvítit baterkami. Děti z břicha zachrání pedagog v kostýmu myslivce a posadí se s dětmi do kruhu. Jedno z dětí má v ruce baterku a sděluje své pocity ze hry. Baterku předá dalšímu dítěti, které chce své pocity také sdělit.

- **Co všechno bylo v břiše vlka?**

Pomůcky: pracovní list s obrázkem vlka, pastelky

Motivace: „*Co jste, děti, v břiše vlka viděly?*“

Metodický postup: Děti se posadí ke stolům a pedagog jim dá pracovní listy, na nichž je postava vlka s prázdným břichem. Děti do břicha vlka nakreslí vše, co viděly v předchozí činnosti.

- **Najdi Karkulku**

Pomůcky: Karkulky (červené papírové kruhy)

Motivace: „*Karkulka se mohla v lese také ztratit.*“

Pedagog rozmístí po herně Karkulky (červené papírové kruhy) a děti je hledají. Pokud se dětem nedaří všechny Karkulky najít, pedagog jim napovídá formou „mrzne, přehořívá, hoří“.

Rituál: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

Den desátý

Rituál: „*Pojďme zažít bezva hrátky, pojďme spolu do pohádky.*“

- **Dramatizace pohádky**

Pomůcky: jednotlivé listy obrázkové knížky – tzv. pohádky z kufříku, sada didaktických karet (zmenšená barevná kopie pohádky) pro každé dítě, kostým Červené karkulky, vlka, maminky, babičky, myslivce, košík, květiny, víno, bábovka, kulisy, míč

Motivace: „*Chcete, děti, prožít Karkulčin příběh?*“

Metodický postup: Před dramatizací pohádky připraví pedagog společně s dětmi kostýmy a kulisy. Deseti dětem dá jednotlivé listy obrázkové knížky. Děti se libovolně postaví do řady, čímž je pohádka rozházená. Děti, které nestojí v řadě, pomáhají řadit dějovou posloupnost pohádky. Následně si každé dítě zkouší sestavit pohádku samostatně. Poté se děti a pedagog posadí do kruhu s míčem a společně vypráví děj pohádky tak, že jedno dítě, držící míč, začne vyprávět pohádku a další dítě, kterému je míč podán, naváže na vyprávění předchozího dítěte. Před dramatizací si děti rozdělí role na „herce“ a „diváky“, poté si role vymění. Pedagog nejprve s dětmi vyzkouší snazší variantu, kdy bude vypravěčem a děti povede správným směrem. Následně dramatizují pohádku děti samostatně, drží se podoby pohádky, která jim byla vyprávěna, improvizují, mluví svými slovy a do děje vkládají své nápady.

Rituál: „*A teď, milá pohádko, ahoj zase zakrátko.*“

Příloha 2 - Fotodokumentace z realizace projektu

Zákonní zástupci dětí svým podpisem poskytli souhlas s využitím fotografií pro účely bakalářské práce.

Obrázek 1

Dialog s dětmi během vyprávění pohádky

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 2

Činnost „Vlk nebo babička?“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 3

Činnost „Hod' kostkou a ponoř se do pohádky“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 4

Činnost „Dárek pro babičku“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 5

Činnost „Dárek pro babičku“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 6

Činnost „Jaké překážky překonávala Karkulka cestou lesem?“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 7

Činnost „Karkulčina cesta lesem“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 8

Činnost „Karkulčina cesta lesem“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 9

Činnost „Dechové cvičení s Karkulkou“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 10

Činnost „Artikulační cvičení s vlkem“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 11

Vytleskávání slov v činnosti „Píseň Červená karkulka“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 12

Činnost „Co si schovala Karkulka do košíčku“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 13

Činnost „Kytička pro babičku“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 14

Činnost „Karkulka a vlk“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 15

Činnost „Kde je vlk?“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 16

Činnost „Dopis pro Karkulku“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 17

Činnost „Jak se cítila Karkulka a babička v břiše vlka?“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 18

Činnost „Co všechno bylo v břiše vlka?“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 19

Činnost „Dramatizace pohádky“

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 20

Hodnocení projektu

Zdroj: archiv autorky

Příloha 3 - Fotodokumentace vyrobených pomůcek

Obrázek 1

Babiččina chaloupka

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 2

Čtenářské kostky

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 3

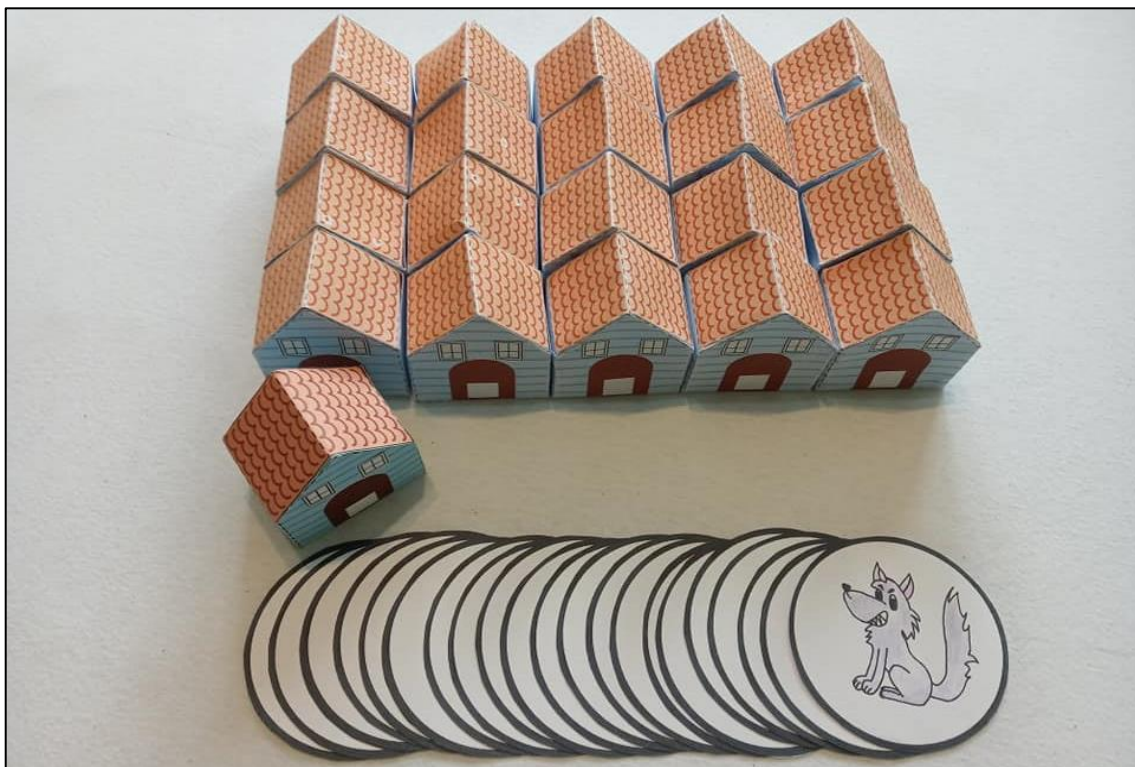
Květy z filcu

Zdroj: archiv autorky

Obrázek 4

Papírové chaloupky a vlci

Zdroj: archiv autorky